

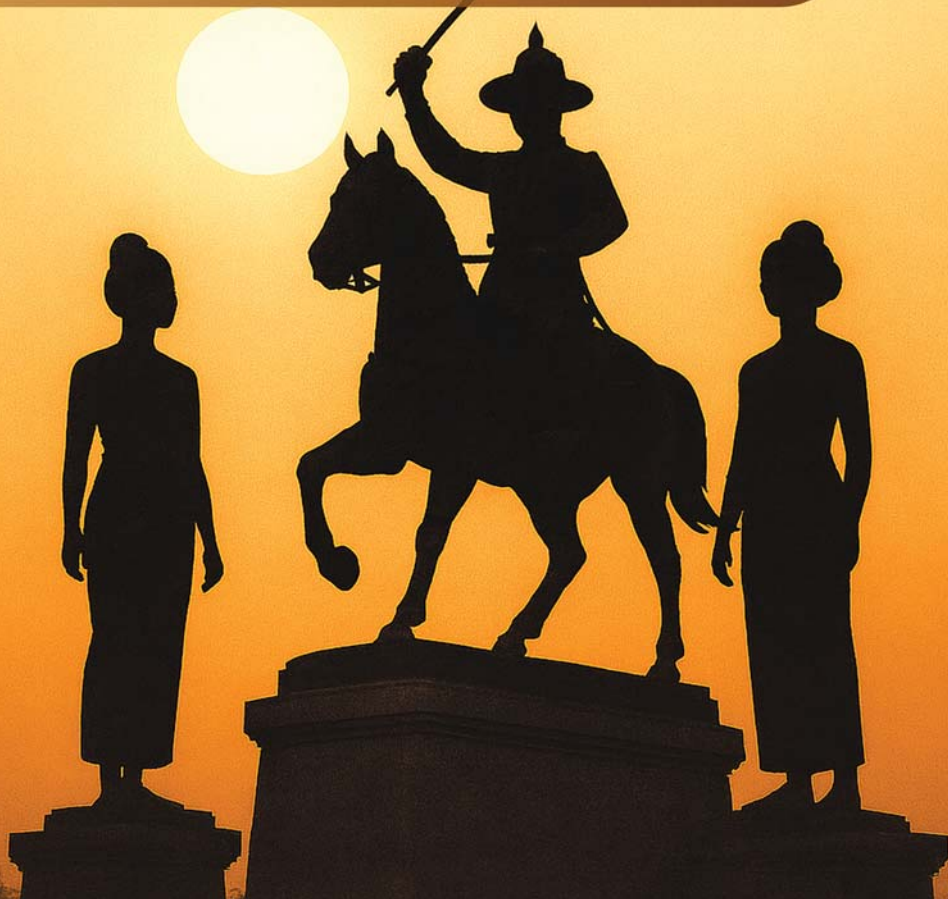

Reinventing University 2568
Srinakharinwirot University

คู่มือการปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ตำบล โพลสาหาญ

อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โครงการพัฒนาสังคมและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
ผ่านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์
เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบองค์รวม

สารบัญ

CONTENTS

หน้า

บทนำ

บทที่ 1	ข้อมูลชุมชน	1
บทที่ 2	บ้านโพลสาवहाणु: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยว	18
บทที่ 3	การจัดการท่องเที่ยวชุมชน	39
บทที่ 4	การพัฒนาศักยภาพคนและชุมชน	60
บทที่ 5	การตลาดและประชาสัมพันธ์	63
บทที่ 6	การติดตามและประเมินผล	71

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

บรรณาธิการ : จุฑาธิปต์ จันทรเียด, ลูติมา อังกรวัชรพันธุ์, องค์ บรรจุน

พิสูจน์อักษร : กาญจนา จันทรเียด

จัดทำโดย : สำนักพิมพ์ดอกสร้อย 11/9 หมู่ 11 ตำบลวัดไทร อำเภอมือง
จังหวัดนครสวรรค์ 60000

พิมพ์ที่ : หจก.ริมปีงการพิมพ์ 11/13-15 หมู่ 11 ถนนนครสวรรค์-พิษณุโลก
ตำบลวัดไทร อำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000
โทร. 081-5333692 E-mail : rimpinggraphic2539@gmail.com

บทนำ

การจัดทำคู่มือการปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวชุมชนตำบลโพสาวหาญ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างเครื่องมือที่ชุมชนสามารถใช้กำหนดทิศทางการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยยึดหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) ซึ่งเน้นให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และรักษาสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ตำบลโพสาวหาญ เป็นพื้นที่ที่มีบริบททางประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่าและมีเรื่องราวที่เกี่ยวพันกับเหตุการณ์สำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะการเป็นเส้นทางที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและกองทัพอพยหนีฝ่าวงล้อมออกจากกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ พร้อมกับตำนานของสองวีรสตรีบ้านโพธิ์สังหาร ผู้เสียสละชีวิตต่อสู้กับทหารพม่าเพื่อเปิดทางให้กองทัพไทยรอดพ้น ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ “โพสาวหาญ” อันหมายถึงความกล้าหาญของสตรีทั้งสอง ปัจจุบันศาลเจ้าแม่โพสาวหาญและพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจและสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน

นอกจากนี้ ชุมชนยังคงรักษา วิถีเกษตรกรรมดั้งเดิม ควบคู่ไปกับความศรัทธาทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่น วัดโพสาวหาญ วัดพรานนก และแหล่งเรียนรู้เกษตรกรรมผสมผสานในพื้นที่ ต่างเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงชุมชน ทั้งด้าน ศรัทธา-วัฒนธรรม-วิถีเกษตร-ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ตำบลโพสาวหาญมีศักยภาพสูงในการออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวแบบวันเดียว (One Day Trip) ที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ครอบครัว และผู้แสวงหาประสบการณ์เรียนรู้วิถีชีวิตแท้จริง

อย่างไรก็ดี การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนไม่อาจอาศัยเพียงศักยภาพทางทรัพยากร แต่ต้องมีกลไกการบริหารจัดการที่เป็นระบบ โปร่งใส และมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการจัดสรรประโยชน์อย่างยุติธรรม ลดผลกระทบด้านลบและสร้างความยั่งยืนในระยะยาว การจัดทำคู่มือนี้จึงเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างเครือข่ายการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนกลไกการติดตามและประเมินผล

ดังนั้น คู่มือฉบับนี้จึงไม่เพียงเป็นเอกสารเชิงวิชาการ แต่ยังเป็นเครื่องมือปฏิบัติการ (Operational Tool) ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับพื้นที่ เพื่อให้ตำบลโพสพหาญก้าวสู่การเป็นต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เข้มแข็ง ยั่งยืน และสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและประเทศไทย

ข้อมูลชุมชน

1.1 บริบทชุมชนโพสพหายุ

ที่ตั้ง

ตำบลโพสพหายุ เป็นหนึ่งใน 11 ตำบลของอำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอยุทัยไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 12 กิโลเมตร มีพื้นที่รวม 22.21 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 13,883 ไร่ มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและคลองธรรมชาติ ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ด้านการเกษตรและระบบนิเวศที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน พื้นที่นี้ยังมีการคมนาคมที่สะดวก เนื่องจากอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมสายหลัก เชื่อมต่อกับชุมชนใกล้เคียงและตัวเมืองอยุธยา

ประวัติและเรื่องราวโดยย่อ

โพสพหายุเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ผูกพันกับวัดและศาสนสถานในท้องถิ่น รวมถึงเรื่องเล่าและตำนานที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น เรื่องการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่เลือกพื้นที่นี้เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ เหมาะแก่การเพาะปลูกและทำเกษตรกรรม ปัจจุบันชุมชนยังคงรักษาขนบธรรมเนียมและวิถีดั้งเดิมควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย อีกทั้งตำบลโพสพหายุมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา โดยเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชพร้อม

ประวัติและเรื่องราวโดยย่อ (ต่อ)

ทหารคู่พระทัยกว่า 500 นาย สามารถตีฝ่าวงล้อมกองทัพพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นที่บ้านโพธิ์สังหาร (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโพสาวหาญ) โดยในระหว่างการต่อสู้มีหญิงสาวนิรนามสองคนได้แสดงความกล้าหาญเข้าต่อสู้กับทหารพม่าเพื่อเปิดทางให้พระเจ้าตากสินมหาราชทรงหลบหนีไปได้อย่างปลอดภัย ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงพระราชทานชื่อใหม่ว่า “โพสาวหาญ” เพื่อรำลึกถึงความกล้าหาญของวีรสตรีทั้งสอง ปัจจุบันยังคงมีศาลเจ้าแม่โพสาวหาญและอนุสรณ์สถานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นศูนย์รวมจิตใจและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์สำคัญของชุมชน

ลักษณะเด่นของชุมชน

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีพื้นที่เกษตรกรรมอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะการทำนาและการปลูกพืชผักสวนครัว
- ด้านวัฒนธรรม มีวัดและศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ เช่น วัดโพสาวหาญ วัดพรานนก วัดลุ่ม และวัดโคกโพธิ์ ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนและความศรัทธาของคนในพื้นที่ และเป็นสถานที่ใช้จัดกิจกรรมบุญประเพณีประจำปี
- ด้านการท่องเที่ยว มีจุดเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวนา การทำเกษตรอินทรีย์ และงานหัตถกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนภูมิปัญญาชุมชน
- ด้านความเข้มแข็งของชุมชน ชาวบ้านมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจในงานบุญ งานประเพณี และกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่น

สังคมและวัฒนธรรม

วิถีชีวิตของชาวบ้านโพสาวหาญเต็มไปด้วยความศรัทธาและการยึดมั่นในขนบธรรมเนียมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ประเพณีสำคัญที่ยังคงปฏิบัติได้แก่

- ประเพณีกวนข้าวทิพย์ในวันวิสาขบูชา สะท้อนความสามัคคีและความร่วมมือของคนในชุมชน
- ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุและสงฆ์พระ
- ประเพณีทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน แสดงถึงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการสืบสานศรัทธา

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์งานหัตถกรรมดั้งเดิม เช่น การจักสาน ไม้ไผ่และการทำผลิตภัณฑ์จากใบตาล ซึ่งนอกจากจะเป็นมรดกวัฒนธรรมแล้วยังสร้างรายได้เสริมแก่ครัวเรือน

เศรษฐกิจและบริการพื้นฐาน

เศรษฐกิจของชุมชนโพสาวหาญมีฐานรากจากการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาข้าว เลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผักพื้นบ้านเพื่อบริโภคและจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มอาชีพเสริม เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน และการผลิตสินค้าแปรรูปจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เพื่อต่อยอดเป็นรายได้เสริม

ด้านบริการพื้นฐาน ชุมชนมีถนนเชื่อมต่อทุกหมู่บ้าน มีไฟฟ้าและประปาเข้าถึงครบทุกครัวเรือน มีโรงเรียนและวัดที่ทำหน้าที่ทั้งด้านการศึกษาและศูนย์รวมจิตใจ รวมถึงมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) คอยดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

1.2 ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว

1) วัดโพสาวหาญ

ที่ตั้ง : 103 บ้านโพธิ์สาวหาญ หมู่ที่ 3 ตำบล โพสาวหาญ อำเภอบัวลาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การเข้าถึง :

วัดโพสาวหาญตั้งอยู่ในตำบลโพสาวหาญ อำเภอบัวลาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นวัดที่มีความสำคัญทั้งในเชิงศาสนาและประวัติศาสตร์ พื้นที่โดยรอบเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การเกษตร ทำให้ชุมชนมีฐานทรัพยากรพร้อมต่อการดำรงชีวิตและพัฒนา เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยสามารถเข้าถึงได้สะดวกผ่านเส้นทางคมนาคมสายหลักและ ถนนคอนกรีตที่เชื่อมโยงกับหมู่บ้านใกล้เคียง สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางทั้ง รายบุคคลและแบบกลุ่ม

ความเป็นมา :

วัดโพสาวหาญมีรากฐานทางประวัติศาสตร์ผูกพันกับเหตุการณ์สำคัญในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310) โดยมีเรื่องเล่าขานถึงการที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงใช้พื้นที่แห่งนี้เป็นเส้นทางหลบหนีออกจากกรุงศรีอยุธยาและได้รับการช่วยเหลือจากสตรีชาวบ้านสองนางที่ต่อสู้กับทหารพม่าเพื่อเปิดทางให้กองทัพไทยรอดพ้น จนเป็นที่มาของชื่อ “โพสาวหาญ” เรื่องราวนี้ถือเป็น ทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (Cultural-Historical Capital) ที่ชุมชนสามารถใช้สร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวได้อย่างโดดเด่น

ความสำคัญ :

ในเชิงวิชาการ วัดโพสาวหาญทำหน้าที่เป็น ศูนย์รวมศรัทธาและความทรงจำร่วมของชุมชน (Collective Memory) ทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยมีบทบาทสำคัญใน 3 มิติ คือ

- มิติศาสนา: เป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ งานบุญ และพิธีกรรมที่เชื่อมโยงผู้คนกับพระพุทธศาสนา
- มิติประวัติศาสตร์: เป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวเกี่ยวพันกับการกอบกู้เอกราชของชาติไทยและตำนานวีรสตรี จึงเป็นจุดเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ชาติ
- มิติชุมชน: เป็นพื้นที่รวมพลของชาวบ้าน ก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานบุญงานเทศกาล และกิจกรรมที่สะท้อนความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม

ลักษณะเด่น :

- สถาปัตยกรรม: พระอุโบสถมีความงดงามตามแบบไทยประเพณี สะท้อนรากเหง้าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอยุธยา
- มรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage): ประเพณีสำคัญ เช่น งานกวนข้าวทิพย์ งานสงกรานต์ การทำบุญกลางบ้านและหลังบ้าน ช่วยสร้างความต่อเนื่องของวัฒนธรรม
- ศาลเจ้าแม่โพสพ: เป็นศูนย์รวมความเชื่อที่เชื่อมโยงเรื่องราวตำนานกับศรัทธาของชาวบ้าน สะท้อนบทบาทของผู้หญิงในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- บทบาททางเศรษฐกิจชุมชน: การจัดงานบุญและเทศกาลเปิดโอกาสให้มีการค้าขายสินค้าอาหารและงานหัตถกรรม เป็นแนวทางการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่ชุมชนได้ประโยชน์โดยตรง

2) วัดพรานนก

ที่ตั้ง : เลขที่ 166 หมู่ 2 ต.โพสาวหาญ อ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา

การเข้าถึง :

สามารถเข้าถึงวัดพรานนกได้โดยใช้เส้นทางคมนาคมสายหลักที่เชื่อมต่อกจากตัวอำเภออุทัยมายังตำบลโพสาวหาญ เส้นทางสะดวกสำหรับรถยนต์ส่วนบุคคลและรถโดยสารขนาดเล็ก ภายในวัดมีถนนคอนกรีตและลานกว้างเพียงพอ รองรับนักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญทำให้เหมาะสมต่อการจัดงานบุญและเทศกาลต่าง ๆ

ความเป็นมา :

วัดพราณนถุกสร้างขึ้นราว พ.ศ. 2300 ก่อนกรุงศรีอยุธยาเสียกรุงครั้งที่ 2 ประมาณ 10 ปี และเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางประวัติศาสตร์ เพราะเป็นพื้นที่ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและกองทัพได้หยุดพัก ก่อนจะตีฝ่าวงล้อม กองทัพพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา เหตุการณ์นี้ทำให้วัดพราณนถุกจดจำในฐานะอนุสรณ์สถานแห่งความทรงจำร่วม (Collective Memory) ของชาติไทย และเป็นสัญลักษณ์แห่งความกล้าหาญของบรรพบุรุษ ภายในวัดยังมีการประดิษฐาน พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ “หลวงพ่อด่าง” พระพุทธรูปปางมารวิชัย ที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องของศิลปกรรมและศรัทธาที่ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ความสำคัญ :

- ด้านประวัติศาสตร์: วัดพราณนถุกมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นจุดพักทัพและเตรียมกำลังในการกู้เอกราช
- ด้านศาสนาและวัฒนธรรม: เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชุมชนท้องถิ่น และนักแสวงบุญ ผ่านการจัดงานบุญ งานเทศกาล และพิธีกรรมประจำปี
- ด้านการศึกษาและการเรียนรู้: วัดพราณนถุกสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ การตีความศิลปกรรม และการถ่ายทอดคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมสู่เยาวชน

- ด้านการท่องเที่ยว: วัดพรานนกเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์กับการท่องเที่ยววัฒนธรรม และสามารถบูรณาการเข้ากับเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น วัดโพสาวหาญ

ลักษณะเด่น :

- ศิลปกรรม: พระอุโบสถที่มีความงดงามและพระประธานในอุโบสถ รวมถึงพระพุทธรูปสำคัญ “หลวงพ่อด่าง” ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน
- ตำนานและความเชื่อ: เรื่องเล่าเกี่ยวกับการเป็นที่พักพิงของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำให้วัดพรานนกมีคุณค่าทางสัญลักษณ์และความศรัทธา
- งานบูรณะและการอนุรักษ์: ชาวบ้านและภาครัฐมีส่วนร่วมในการซ่อมแซมและพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง ทำให้วัดคงอยู่คู่ชุมชนทั้งในเชิงศาสนาและการท่องเที่ยว
- บทบาททางสังคม: นอกจากเป็นศาสนสถาน วัดพรานนกกยังทำหน้าที่เป็นสถานที่รวมพลของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณี

วัดพรานนก จึงเป็นทั้งศาสนสถานที่เก่าแก่มีความผูกพันกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา และเป็นจุดเชื่อมโยงทางความเชื่อ ศรัทธา และวิถีชุมชนที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

3) ศาลเจ้าแม่โพสพหาญ

ที่ตั้ง : เลขที่ 166 หมู่ 2 ต.โพสพหาญ อ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา

การเข้าถึง :

สามารถเดินทางโดยใช้เส้นทางคมนาคมสายหลักที่เชื่อมตัวอำเภออุทัยเข้าสู่ตำบลโพสพหาญ สะดวกด้วยรถยนต์ส่วนบุคคลหรือรถโดยสารขนาดเล็ก ภายในวัดโพสพหาญมีลานกว้างและพื้นที่จอดรถรองรับผู้มาเยือน เหมาะแก่การเดินทางเพื่อสักการะหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม

ความเป็นมา :

ตำนานเจ้าแม่โพสพหาญมีจุดกำเนิดจาก เหตุการณ์การเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310) เล่ากันว่ามิสตรีนางบ้านสองนางได้แสดงความกล้าหาญ เข้าต่อสู้กับทหารพม่าเพื่อปกป้องและเปิดทางให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและกองทัพสามารถตีฝ่าวงล้อมศัตรูออกไปได้สำเร็จ การเสียสละครั้งนั้นทำให้สตรีทั้งสองได้รับยกย่องเป็น “วีรสตรี” ของแผ่นดิน และกลายเป็นที่มาของชื่อ “โพสพหาญ”

เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความกล้าหาญนี้ ชาวบ้านได้ร่วมกันก่อสร้างศาลเจ้าแม่โพสพขึ้นภายในวัดโพสพหาญ ทำให้ศาลแห่งนี้ไม่เพียงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่ยังเป็นเครื่องยืนยันถึงบทบาทของสตรีในประวัติศาสตร์ชาติไทย ประวัติหลวงปู่เอิบ – ผู้สร้างวัดกลางขุย และเจ้าอาวาสรุ่นแรก

ความสำคัญ :

- ด้านประวัติศาสตร์: ศาลเป็นหลักฐานเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนบทบาทสตรีในสงคราม และการกู้เอกราชของชาติไทย
- ด้านศาสนาและความเชื่อ: เป็นที่เคารพสักการะของชุมชนและนักท่องเที่ยว ผู้คนเชื่อว่าศาลเจ้าแม่โพสพหาญมีอำนาจปกปักรักษา และให้โชคลาภ ความสำเร็จ
- ด้านวัฒนธรรมและสังคม: ศาลทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ใช้ประกอบพิธีกรรมท้องถิ่นและงานประเพณี
- ด้านการท่องเที่ยว: เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงความเชื่อและเชิงวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสทั้งศรัทธาและเรื่องราวประวัติศาสตร์

ลักษณะเด่น :

- ความศักดิ์สิทธิ์: ชาวบ้านและผู้มาเยือนเชื่อว่าศาลเจ้าแม่โพสพหาญสามารถดลบันดาลพร ความสำเร็จ และปกป้องคุ้มครองผู้ศรัทธา
- ตำนานท้องถิ่น: เชื่อมโยงกับเรื่องเล่าของ “สองวีรสตรี” ที่กล้าหาญยืนหยัดต่อสู้ในห้วงเวลาสำคัญของแผ่นดิน
- บทบาทชุมชน: ศาลถูกใช้เป็นสถานที่จัดพิธีกรรม บวงสรวง และงานบุญของหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง
- การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว: ศาลเจ้าแม่โพสพหาญมักถูกรวมไว้ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ร่วมกับวัดโพสพหาญและวัดพรานนก เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สมบูรณ์

4) พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ภายในวัดพรานนก ตำบลโพสาวหาญ อำเภอยุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริเวณลานกว้างที่เหมาะสมแก่การประกอบพิธีกรรม
ทางศาสนาและกิจกรรมเชิงอนุรักษ์

การเข้าถึง :

นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยใช้ถนนสายหลักจากตัวอำเภอยุทัยมายัง
ตำบลโพสาวหาญ เส้นทางมีความสะดวกสำหรับรถยนต์และรถโดยสารขนาดเล็ก
มีที่จอดรถและลานกิจกรรมที่รองรับการเดินทางของนักท่องเที่ยวและคณะทัวร์
เชิงประวัติศาสตร์

ความเป็นมา :

สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2534 ภายในวัดพรานนก ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในพื้นที่และศูนย์การทหารม้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรำลึกถึงความกล้าหาญและวิสัยทัศน์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นอนุสรณ์สถานที่สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงพระมหากษัตริย์และวีรกรรมของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ทรงรวบรวมกำลังพลและนำกองทัพฝ่าวงล้อมพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา ก่อนเสียกรุง เพื่อออกมาส่งข่าวศึกและรวบรวมผู้คนกลับไปช่วยป้องกันกรุงศรีอยุธยา รูปปั้นพระบรมราชานุสาวรีย์แสดงให้เห็นพระเจ้าตากสินมหาราชทรงม้าศึก พร้อมด้วยทหารเอกคู่พระทัย 4 นาย ได้แก่ หลวงพิชัยอาสา หลวงพรหมเสนา ขุนอภัยภักดี และหมื่นราชเสนห์หล่อเป็นรูปปั้นประกอบในลักษณะสง่างาม

อนุสาวรีย์พระบรมราชานุสาวรีย์มีขนาดใหญ่ โดดเด่นด้วยพระबारมีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชประทับบนหลังม้า แสดงถึงพระปรีชาสามารถในการรบและการนำทัพตั้งอยู่ในพื้นที่สงบของวัดพรานนก ใกล้ชิดกับธรรมชาติและบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการสักการะ

ความสำคัญ :

- ด้านประวัติศาสตร์ชาติ: เป็นอนุสรณ์สถานที่สะท้อนเหตุการณ์กอบกู้เอกราชครั้งสำคัญ และเป็นเครื่องเตือนใจถึงความกล้าหาญของผู้นำชาติ
- ด้านจิตใจชุมชน: เป็นศูนย์รวมศรัทธาและความภาคภูมิใจของประชาชนในพื้นที่และผู้มาเยือน
- ด้านการศึกษา: สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ ว่าด้วยสงคราม การทหาร และความหมายของการเสียสละเพื่อชาติ
- ด้านการท่องเที่ยว: เป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และศรัทธาในอำเภอกุทัย สามารถจัดเป็นเส้นทาง “รำลึกวีรกรรมสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช” ควบคู่กับวัดโพสาวหาญและศาลเจ้าแม่โพสาวหาญ

ลักษณะเด่น :

- รูปหล่อพระเจ้าตากสินมหาราชทรงม้า ขนาดใหญ่ โดดเด่นและสง่างาม แสดงถึงพระบารมีและภาวะผู้นำ
- มีรูปทหารเอกและผู้ติดตาม 4 นาย ได้แก่ หลวงพิชัยอาสา หลวงพรหมเสนา ขุนอภัยภักดี และหมื่นราชเสนห์ ขนาบข้างอย่างสมเกียรติ
- ออกแบบให้เป็นพื้นที่พิธีกรรมและการรำลึก จัดกิจกรรมบวงสรวงและงานเฉลิมพระเกียรติได้อย่างต่อเนื่อง
- บรรยากาศโดยรอบสงบ ร่มรื่น และเหมาะแก่การเรียนรู้และพักผ่อนเชิงวัฒนธรรม

อนุสาวรีย์นี้สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงช่วงเวลาสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชและกองทัพหลุรุดการล้อมของพม่าและเตรียมกำลังเพื่อกู้ชาติ อนุสาวรีย์แห่งนี้จึงเป็นจุดประกาศความหวังของการกอบกู้อิสรภาพครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทย

5) ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาบ้านหลวงโลคาร์บอน

ที่ตั้ง : หมู่ 1 ตำบลโพสาวหาญ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การเข้าถึง :

สามารถเดินทางโดยใช้เส้นทางคมนาคมสายหลักจากตัวอำเภออุทัย เข้าสู่ชุมชนโคกหนองนาบ้านหลวงได้อย่างสะดวกสบาย เหมาะสำหรับการเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนบุคคลหรือคณะทัวร์เชิงเรียนรู้ ภายในพื้นที่มีเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างจุดเรียนรู้การเกษตร ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมและเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

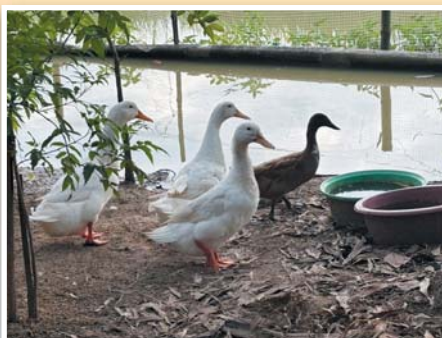
ความเป็นมา :

ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาบ้านหลวงโลคาร์บอน มีประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตชาวนาและเกษตรกรรมของชาวยุทธยา พื้นที่แห่งนี้ได้รับการพัฒนาต่อยอดสู่แนวทาง การเกษตรผสมผสานเชิงนิเวศโดยผสมผสานความรู้พื้นบ้านเข้ากับนวัตกรรมใหม่ เช่น การเลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (Black Soldier Fly : BSF) เพื่อจัดการเศษอาหารและผลิตโปรตีนทางเลือกให้กับการเลี้ยงสัตว์ ลดของเสียและก๊าซเรือนกระจกเป็นแบบอย่างของการท่องเที่ยวโลคาร์บอน (Low Carbon Tourism) ที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการสร้างรายได้เสริมแก่ครัวเรือน จึงได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้โคกหนองนาโลคาร์บอน เพื่อถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการการเลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (Black Soldier Fly : BSF) ให้กับเกษตรกร นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวที่สนใจ

ความสำคัญ :

- ด้านสิ่งแวดล้อม: กิจกรรมเกษตรในพื้นที่สอดคล้องกับการลดคาร์บอน เช่น ทำนาอินทรีย์ การปลูกบัวสาย การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา และการใช้ BSF ช่วยลดขยะอินทรีย์และการปล่อยก๊าซมีเทน
- ด้านเศรษฐกิจชุมชน: เกษตรกรสามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเกษตรและผลิตภัณฑ์ต่อยอด เช่น ไข่ไก่ปลอดสาร ปลาเลี้ยงแบบอินทรีย์ ข้าวอินทรีย์ ดอกบัว และโปรตีนผงจากหนอน BSF
- ด้านการศึกษาและการเรียนรู้: เป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับเยาวชน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวที่สนใจเรื่องเกษตรเชิงนิเวศและการจัดการคาร์บอน
- ด้านการท่องเที่ยวเชิงชุมชน: เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ เช่น ดำนา ปลูกผัก เก็บบัวสาย ให้อาหารปลา และสาธิตการเลี้ยงหนอน BSF

ลักษณะเด่น :

- การทำนาอินทรีย์: นักท่องเที่ยวสามารถร่วมดำนา เกี่ยวข้าว และเรียนรู้ระบบนิเวศของทุ่งนา ซึ่งช่วยลดการใช้สารเคมีและลดการปล่อยคาร์บอน
- การทำก้อนจุลินทรีย์พื้นฟูน้ำ: เรียนรู้การทำ EM Ball จากดินร่วนรำข้าวกากน้ำตาล และหัวเชื้อจุลินทรีย์
- การเลี้ยงไก่และปลา: ระบบเลี้ยงแบบธรรมชาติ ใช้อาหารจากเศษพืชผักและโปรตีนจากหนอน BSF แทนการพึ่งพาอาหารสำเร็จรูป ลดต้นทุนและคาร์บอนฟุตพริ้นท์
- การเลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (BSF): เป็นนวัตกรรมด้านการจัดการขยะอินทรีย์ เปลี่ยนเศษอาหารให้กลายเป็นโปรตีนสัตว์น้ำและปุยอินทรีย์ ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติ: นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมเชิงเกษตรแบบครบวงจร ตั้งแต่การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ จนถึงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาบ้านหลวงโลคาร์บอนจึงเป็นตัวอย่างของ “ชุมชนเกษตรผสมผสานโลคาร์บอนต่ำ” ที่สามารถพัฒนาเป็นต้นแบบการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงทั้งความรู้ ความสุข และความยั่งยืน

บทที่

2

บ้านโพงสาวหาญ : ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านโพงสาวหาญ ตำบลโพงสาวหาญ อำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแปลงเกษตรกรรม ห้อมล้อมด้วยจักรกลโรงงานอุตสาหกรรม อาจเป็นโจทย์ที่ยากสำหรับการบุกเบิกเส้นทางท่องเที่ยว และยังเมื่อชุมชนชายแดนสระบุรี แถบนี้ที่ดูจะใกล้ชิดกับวัฒนธรรม “กะหรี่ปั๊พ” มากกว่า “โรตีสายไหม” ใจกลางอยุธยา กรุงเก่า ที่คนทั่วไปผ่านตา ในทางกลับกันการที่ตำบลชายขอบเช่นโพงสาวหาญนำเสนอประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเชื่อมโยงเข้ากับประวัติศาสตร์ส่วนกลางดังกรณีวีรกรรมของชาวบ้านพรานนกในการร่วมรบกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเพื่อกอบกู้เอกราช แต่กระนั้นก็ไม่ได้รับการกล่าวถึงและเป็นที่รับรู้เช่นเดียวกับพื้นที่และผู้คนในเกาะเมืองอยุธยา ลักษณะวิถีชีวิตของชาวบ้านโพงสาวหาญยังคงความเป็นเกษตรกรรมดั้งเดิม ผสมผสานวิถีเกษตรร่วมสมัย บ้านเรือนจำนวนมากไม่มีรั้ว อาศัยเพื่อนบ้านเป็นรั้วดูแลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน วัดยังคงเป็นศูนย์กลางชุมชน รูปแบบเศรษฐกิจพึ่งพาตนเอง ผลผลิตการเกษตรหลากหลายและรอกะบวนการสร้างมูลค่าเพิ่ม เหล่านี้ล้วนเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวสำคัญที่นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ (Niche) ที่หลงใหลวิถีวันก่อนคืนเก่า (Nostalgia) ให้ความสนใจเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนบ้านโพงสาวหาญ

ชื่อบ้านนามเมือง “บ้านโพงสาวหาญ”

บ้านโพงสาวหาญตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลโพงสาวหาญ อำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลโพงสาวหาญแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลวง บ้านพรานนก บ้านโพงสาวหาญ บ้านดอนโฆม บ้านลำแดง บ้านใหญ่ บ้านหัวสะแก และบ้านหลังถนน

โพสาวหาญ เป็นชุมชนที่สะท้อนความงดงามของวิถีวัฒนธรรม และความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่ชาวชุมชนภาคภูมิใจ ดังปรากฏเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนซึ่งสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ส่วนกลางอย่างโดดเด่น ได้แก่ บทบาทสำคัญเมื่อช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะในเหตุการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและทหารคู่พระทัยจำนวน 500 นาย ตีฝ่าวงล้อมกองทัพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา เสด็จออกจากวัดฤๅษีมามุ่งหน้าไปยังพื้นที่ซึ่งเป็นวัดโพสาวหาญปัจจุบัน ในระหว่างการต่อสู้อย่างดุเดือดมีชาวชุมชนแห่งนี้เข้าร่วมต่อสู้อย่างเข้มแข็ง รวมทั้งสตรีไม่ปรากฏนาม 2 คนได้เข้าต่อสู้กับทหารม่า เพื่อเปิดทางให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตีฝ่าวงล้อมเข้าศึกศัตรูได้สำเร็จ สมรภูมินี้ปรากฏการสู้รบดุเดือดมีข้าศึกล้มตายมาก จึงได้รับการกล่าวเรียกขานชุมชนแห่งนี้ว่า “โพธิ์สังหาร” ภายหลังสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงทราบเรื่องสตรีผู้กล้าหาญจึงได้ยกย่องสตรีทั้งสอง และพระราชทานชื่อชุมชนแห่งนี้ขึ้นใหม่ว่า “บ้านโพสาวหาญ” (กรมศิลปากร, 2559)

ชื่อบ้านนามเมืองอีกแห่งที่นักวิชาการท้องถิ่นให้ความสนใจคือ “บ้านหลวง” ตำบลโพสาวหาญ เชื่อว่าเคยพบเอกสารโบราณซึ่งระบุชื่อของหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านคลังหลวง” ก่อนที่เสียงจะถูกกร่อนลงเหลือเพียง “บ้านหลวง” เช่นในปัจจุบัน เนื่องจากการค้นพบเครื่องปั้นดินเผา เศษเครื่องปั้นดินเผา และชิ้นส่วนอาวุธโบราณ เช่น ปลายด้ามดาบ หอก จำนวนหนึ่งตามโคกระหว่างแปลงนาของชาวบ้านหลายแห่ง “มีคนหาของเก่าเอาเครื่องมือแม่เหล็กสำรวจโลหะมาเดินสำรวจตามแปลงนา ล่าสุดเมื่อช่วงเดือนเมษายน 2567 ปีที่แล้วนี้เอง พบเหล็กหุ้มข้อด้ามดาบจำนวนราว 100 ชิ้น ...” (จำเนียร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโพสาวหาญ, 2568) สภาพพื้นที่ดังกล่าวเป็นแปลงนาทั่วไป ไม่มีสิ่งหมายตาใดๆ ให้เป็นที่สังเกต นายจำเนียรยังเล่าเพิ่มเติมด้วยว่า “สมัยเป็นวัยรุ่น เมื่อราว 30 ปีก่อนมีชาวบ้านนำรถแบคโครมาขุดปรับแต่งเนินดินทำนา พบเศษเครื่องปั้นดินเผา พวกเครื่องสังคโลก เครื่องเคลือบดินเผา และเครื่องปั้นดินเผาสีแดงชนิดไม่เคลือบ ส่วนใหญ่จะเป็นซากชิ้นส่วนแตกหัก มีบ้างที่สภาพสมบูรณ์ เป็นถ้วยชาม กระปุก ชาวบ้านเจ้าของที่ดินเก็บไปเป็นสมบัติส่วนตัว ...”

สอดคล้องกับชื่อบ้านนามเมืองสถานที่ข้างเคียง คือ “บ้านขนอน” และ “วัดขนอน” ในตำบลหนองน้ำส้ม อำเภออุทัย ทำให้น่าเชื่อว่าชุมชนย่านนี้น่าจะอยู่บนเส้นทางค้าขายขนส่งสินค้า และมีด่านขนอน (ภาษี) ดังนั้นสถานที่พบโบราณวัตถุในปัจจุบันเมื่อในอดีตจึงอาจเป็นด่านภาษีและคลังเก็บสินค้าของกรุงศรีอยุธยา (พนมอดีตศึกษาจังหวัด, 2568) ขณะที่บางคนเชื่อว่าอาจมีความเป็นไปได้ แต่ไม่น่าจะเป็นด่านขนอนหรือด่านภาษีหลัก น่าจะเป็นด่านขนอนหรือด่านภาษีย่อยมากกว่า (สาธิต ปานดวงแก้ว, 2568; พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568)

มรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว “โพสาวหาญ”

กล่าวได้ว่า ตำบลโพสาวหาญมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่น่าสนใจไม่ต่างจากตำบลอื่นๆ ในพื้นที่อำเภออุทัยแต่อย่างใด ได้แก่

1. วัดโพธิ์สาวหาญ

วัดโพธิ์สาวหาญตั้งอยู่ในชุมชนโพสาวหาญ ตำบลโพสาวหาญ ถือเป็นสถานที่สำคัญที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ช่วงเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 และเป็นประจักษ์พยานสะท้อนความกล้าหาญและความศรัทธาของบรรพชนชาวชุมชนโพสาวหาญแห่งนี้ตั้งกล่าวแล้วข้างต้น ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างศาลเจ้าแม่โพสาวหาญขึ้นภายในวัดเพื่อให้ชาวบ้านได้เคารพสักการะเป็นอนุสรณ์แห่งความกล้าหาญของบรรพชนดังกล่าว (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2528)

อาจารย์เดชณรงค์ รุ่งเรือง อดีตครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านพรานนก และมีคุณพ่อเป็นอดีตครูใหญ่โรงเรียนวัดพรานนกด้วยเช่นกัน ทำให้ได้ยินได้ฟังเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่คุณพ่อสอนให้นักเรียนซ้ำแล้วซ้ำเล่าตลอดจนคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่ต่างสอดคล้องไปในทำนองเดียวกัน อาจารย์เล่าว่า บ้านโพสาวหาญ ได้ชื่อมาจากคำว่า “โพสังหาร” ซึ่งคำว่า “โพ”

ในที่นี้ไม่ใช่ต้นโพธิ์ ต้นไม้สำคัญในทางพุทธศาสนา แต่เป็นโพในความหมายของคนท้องถิ่นอยุธยา หมายถึง “หนองน้ำ”

“อย่างในหมู่บ้าน ช้างหน้าวัดโพสาวหาญนั้นก็เคยมีร่องน้ำ ชาวบ้านเรียกกันว่า ร่องโพ ที่หมายถึง ร่องน้ำ ... ทุกวันนี้ต้นเงิน บางส่วนถูกถมทำถนนหายไปแล้ว คำว่า โพ ในแถบอยุธยาจึงต่างจากความหมายของคนทั่วไป...” (เดชณรงค์ รุ่งเรือง, 2568)

รวมทั้งรายละเอียดของ “โพ” ชื่อหญิงสาวที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ชาวบ้านก็แตกต่างจากเรื่องเล่าของคนทั่วไป “ว่ากันว่า ช่วงสงครามไทยกับพม่านั้น ระหว่างชุมชน มีผู้หญิงคนหนึ่งไม่ปรากฏชื่อ เกิดตายขึ้นมา ไม่ได้สู้รบอะไรกับใครเขาหรอก อาจจะถูกลูกหลงจากดาบพม่าก็ได้หรือดาบใครก็ไม่รู้ หรือช็อคตายเองก็เป็นได้ ภายหลังจึงมีคนเรียกผู้หญิงคนนี้ว่า นางโพ ... ตอนนี้เป็นตอนที่พระยาวชิรปราการ (พระเจ้าตากฯ – ผู้เขียน) หนีทัพพม่ามาจากบางลาน นครนายก มาถึงตรงนี้มีม้า 5 ตัว สู้กับพม่าที่มีม้า 30 ตัว แต่สามารถเอาชนะได้ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะชาวบ้านที่นี่เข้าช่วย ...” (เดชณรงค์ รุ่งเรือง, 2568)

2. เจ้าแม่โพสาวหาญกับเรื่องเล่าแห่งความกล้าหาญ ชื่อบ้านนามเมืองของชุมชนแห่งนี้เกิดจากรื่องเล่าว่าด้วยความกล้าหาญของบรรพชนชุมชนโพสาวหาญแห่งนี้ นับเป็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ากับวีรกรรมในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เนื่องจากตำบลโพสาวหาญเป็นจุดสำคัญทางประวัติศาสตร์ในช่วงการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 โดยเป็นพื้นที่ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและกองทัพตีฝ่าวงล้อมพม่าสำเร็จ พร้อมทั้งรำลึกถึงวีรสตินิรนามเสียสละชีวิตเข้าสู่ศึกพม่า ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้นำไปสู่การเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจาก “โพธิ์สังหาร” เป็น “โพสาวหาญ” ปัจจุบัน ชาวบ้านได้ร่วมกันก่อสร้างศาลเจ้าแม่โพสาวหาญขึ้นภายในวัดโพธิ์สาวหาญ ศาลนี้เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชุมชน และเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับตำนานวีรสตรีที่เป็นบรรพชนของชาวชุมชนโพสาวหาญ

เรื่องเล่าวีรสตรีผู้กล้าหาญของหมู่บ้านโพสาวหาญ นักวิชาการท้องถิ่นเล่าว่า เดิมมีเพียงคนเดียว และรูปปั้นที่วัดแต่แรกก็มีคนเดียว ภายหลังมีการปั้นใหม่แต่ไม่ได้นำเอารูปปั้นเก่าออกจึงกลายเป็นว่ามีรูปปั้นคู่กัน 2 คน (ครุฑิว) รวมทั้งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ก็ไม่ได้ระบุชื่อราษฎรสามัญชนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ประวัติศาสตร์บอกเล่าแบบมุขปาฐะก็มักจะมีการตั้งชื่อให้เพื่อง่ายต่อการกล่าวขวัญถึง เช่นเดียวกับเจ้าแม่ทั้งสองคนนี้ก็มียุทธเรื่องเล่าว่าด้วยชื่อหลายชุด เช่น “โพ” “พิม” และ “พลอย” (เดชณรงค์ รุ่งเรือง, 2568; พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568)

3. นายพรานชื่อนก (ทอง/ทองคำ) แห่งบ้านพรานนก ภายในวัดพรานนก ในปัจจุบัน ใกล้ๆ กับพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปรากฏอนุสาวรีย์ขนาดเล็ก อนุสาวรีย์ของสามัญชนอยู่ด้วย คือ อนุสาวรีย์พรานนก นายพรานผู้นี้มีชื่อตัวว่า “ทองคำ” (บ้างว่าชื่อ “ทอง” คำเดียว) นี้นี้มีเรื่องเล่าว่า พื้นที่แห่งนี้เคยเป็นบ้านของนายพรานชื่อ “ทองคำ” ซึ่งมีความสามารถในการเลี้ยงนกต่อและล่านก ขณะที่พระยาวชิรปราการใช้พื้นที่แห่งนี้พักกองทัพและสะสมเสบียงนั้น พรานทองคำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดหาเสบียงเข้ากองทัพ หลังจากช่วยเหลือพระองค์กระทั้งได้ชัยชนะ พื้นที่นี้จึงได้รับการตั้งชื่อว่า “วัดพรานนก” เพื่อรำลึกถึงวีรกรรมของพรานทองคำดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม อาจารย์พิเศษ (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568) หรือครุฑิว ชาวชุมชนบ้านพรานนกแต่กำเนิด อายุ 47 ปี เล่าว่า “บ้านพรานนก” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการเป็นชุมชนหมู่บ้านที่มีพรานซึ่งมีความสามารถในการล่านก เอาเนื้อนกมาเป็นอาหาร รวมทั้งเสบียงอาหารสำหรับกองทัพของพระเจ้าตากฯ กระทั่งชื่อหมู่บ้านเป็นที่รู้จัก แต่น่าเชื่อว่า ชาวบ้านย่านนี้มีอาชีพล่านก ถอนขนส่งส่วยให้ทางการ ... เชื่อว่านกชนิดที่ชาวบ้านล่าคือ “นกกินปลา” หรือ “นกกระเต็น” เพื่อส่งให้ทางการเป็นสินค้าและเครื่องบรรณาการให้กับจีน ในยุคราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง ซึ่งนิยมนำขนนกชนิดนี้ซึ่งมีสีน้ำเงินสดไปถักทอเป็นฉลองพระองค์ โดยปรากฏหลักฐานหลักฐาน

ที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงแห่งเดียวคือ “คำให้การชาวกรุงเก่า” หรือ “คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม” ที่ระบุว่าด้วยเรื่องนกดของชาวชาวอยุธยาว่า “แขกเก่าลาวเก่า จับนกกินปลีสําหรับปล่อยในฤดูตรุษสงกรานต์...” (กรมหลวงวงศาธิราชสนิท, 2534)

4. วัดพรานนก ตั้งอยู่ในตำบลโพสาวหาญ สร้างขึ้นเมื่อสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวปี พ.ศ. 2300 ก่อนการเสียกรุงครั้งที่ 2 ราว 10 ปี เป็นวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา สถานที่แห่งนี้เคยเป็นจุดพักของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (หรือตำแหน่งพระยาวิชิรปราการในขณะนั้น) และกองทัพในช่วงที่เตรียมการตีฝ่าวงล้อมพม่า โดยที่มาของชื่อหมู่บ้านและวัด “พรานนก” สืบเนื่องมาจากนายพรานชื่อทองคำ (ทอง) ผู้มีความสามารถในการล่านกดังกล่าวก้าวแล้วข้างต้น (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2528) ขณะที่สมบัติ คงสุภาพ อายุ 82 ปี ชาวชุมชนบ้านพรานนก และปราชญ์ชุมชนทำหน้าที่บรรยายความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งหลักคิดด้านธรรมะให้กับนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป เล่าว่า คนสมัยพระเจ้าตากฯ คงจะได้กระจัดกระจายหายไปกันเกือบหมด คนบ้านพรานนกปัจจุบันน่าจะอพยพมาจากที่อื่นในชั้นหลังอีกที

“ผู้ใหญ่บ้านบ้านพรานนกคนแรกเป็นปู่ของผมเอง ผู้ใหญ่สว่าง คงสุภาพ อพยพบ้านเรือนมาจากบ้านพันชะโด อำเภอฟักไผ่ ไร่ ที่แปลว่า มะระ ... เจ้าอาวาสวัดพรานนกเริ่มตั้งแต่ก่อตั้งวัดเท่าที่จดจำชื่อได้ ได้แก่ หลวงตาบุญ หลวงตาแผ่น หลวงตาลาด พระอาจารย์จ้อย พระอาจารย์ลา พระอาจารย์จุ่น พระอาจารย์รวม หวังธรรม พระอาจารย์โมรา บุญรอด พระอาจารย์ตุล พระอาจารย์ผล หลวงตาเจ็ก (มาจากอำเภอพาสี) ส่วนเจ้าอาวาสวัดพรานนกองค์ปัจจุบันคือ พระครูพิศิษฐ์บุญญากร (หลวงพ่อทรัพย์ทวี ธมมเตโช) ปกครองวัดมาราว 20 ปีเศษ นอกจากนี้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลสามัคคีด้วย ...” (สมบัติ คงสุภาพ, 2568)

อาจารย์สาธิต ปานดวงแก้ว ชาวชุมชนบ้านกลางขุย ตำบลหนองไม้ซุง เล่าเสริมว่า ผู้คนย่านนี้เป็นเครือญาติกัน ไปมาหาสู่ แต่งงานระหว่างกัน แม้แต่พระอาจารย์เปี่ยม ชาวบ้านบ้านพรานนกก็ เคยได้รับนิมนต์ไปจำพรรษาอยู่ที่วัดกลางขุยด้วย

ภายในอุโบสถวัดพรานนกประดิษฐานพระประธาน “หลวงพ่อด่าง” พุทธรูปหินทรายแดงปางมารวิชัย รวมทั้ง ใบเสมาหินทรายสีแดง และพระพุทธรูปเก่าที่ล้วนเคยแตกหักเป็นท่อนๆ ในยุคเจ้าอาวาสรูปเก่า มีการประกอบและพอกทับด้วยพุทธศิลป์แบบรัตนโกสินทร์ฝีมือช่างพื้นบ้าน รวมทั้งเศษส่วนพระพุทธรูปหินทรายที่พระลูกวัดนำมาปั้นต่อเติมพระเพลาและพระเศียรขึ้นภายหลัง ลักษณะฝีมือช่างพื้นบ้าน ปัจจุบันประดิษฐานไว้ในวิหารด้านหลังอุโบสถ ว่ากันว่า พระพุทธรูปเหล่านี้มีความสำคัญทั้งในแง่ศิลปะและประวัติศาสตร์ เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชน มีเรื่องเล่าว่า เหตุการณ์ช่วงเสียกรุงครั้งที่ 2 หลวงพ่อด่างได้รับความเสียหายจากการทุบทำลายเพื่อค้นหาทองคำที่ซ่อนอยู่ในองค์พระโดยทหารพม่า ทำให้องค์พระพุทธรูปชำรุด ได้แก่ แขนและลำตัว ด้วยความสลดสังเวชชาวบ้านไม่อาจทนดูได้ พระลูกวัดจึงการซ่อมแซมโดยใช้ปูนและวัสดุเท่าที่หาได้ (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568)

5. โบราณสถาน “โคกวัด” ชาวชุมชนบ้านช้างจำนวนมากให้ข้อมูลตรงกันว่า ภายในชุมชนบ้านโพสาวหาญ ย่านบ้านหลวง (บ้านคลังหลวง) มีซากโบราณสถานกระจัดกระจายอยู่หลายแห่งซึ่งต่างเคยพบเห็นมาตั้งแต่เป็นเด็ก โดยยังคงมีสภาพที่เห็นรูปร่างของสิ่งก่อสร้างชัดเจน เช่น ศาล “พ่อปู่ทองดำ” สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพสักการะมาแต่โบราณ “ปัจจุบันตั้งอยู่บนพื้นที่ทำนาของชาวบ้าน ไม่มีการประกอบพิธีเช่นไหว้เช่นในอดีตแล้ว ... “ (จำเนียร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโพสาวหาญ, 2568) และ “เจดีย์โคกวัด” ผู้เขียนลงพื้นที่สำรวจพบว่า เนินดินที่เชื่อกันว่าเป็นซากเจดีย์ เนื่องจากสมัยก่อนสามารถมองเห็นก่อนอิฐตรงส่วนฐานและองค์เจดีย์บางส่วนได้ชัดเจน ภายหลังมีคนมาขุดหาของเก่าทำให้องค์เจดีย์พังทลายลง ประกอบกับมีใบไม้และวัชพืชปกคลุมหนาแน่นทำให้ปัจจุบันมองไม่เห็นลักษณะฐาน

และองค์เจดีย์เช่นที่เคยเห็นแล้ว อย่างไรก็ตาม ลักษณะกองอิฐตั้งเรียงเล่าคนเล่าคนแก่ที่เล่าสืบทอดกันมาและที่พบเห็นด้วยตาตนเองสอดคล้องกันว่า สมัยก่อนยังพบฐานเจดีย์ชัดเจน เป็นก้อนอิฐขนาดใหญ่เรียงเป็นรูปทรงฐานเจดีย์ จึงเป็นที่มาของคำเรียกขานของชาวบ้านว่า “โคกวัด” (จำเนียร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโพสาวหาญ, 2568; พนม, 2568) อย่างไรก็ตาม สภาพที่ผู้เขียนพบในปัจจุบันมีลักษณะเนินดินทรงกรวยคว่ำยอดทู่ สูงประมาณ 3-4 เมตร บนยอดมีลักษณะหลุมเว้าลึกคล้ายกันกระทะ คล้ายเคยมีการขุดค้นหาของมีค่า อยู่ท่ามกลางป่าไผ่และเถาว์ขี้พืช มีร่องน้ำอยู่ด้านข้าง พื้นที่โดยรอบมีสภาพชุ่มน้ำ คล้ายตนา้ำซบ

6. พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2534 ภายในวัดพรานนก ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในพื้นที่และศูนย์การทหารม้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรำลึกถึงความกล้าหาญและวิสัยทัศน์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นอนุสรณ์สถานที่สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณและวีรกรรมของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ทรงรวบรวมกำลังพลและนำกองทัพผ่านวงล้อมพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา ก่อนเสียกรุง เพื่อออกมาส่งข่าวศึกและรวบรวมผู้คนกลับไปช่วยป้องกันกรุงศรีอยุธยา

รูปปั้นพระบรมราชานุสาวรีย์แสดงให้เห็นพระเจ้าตากสินมหาราชทรงม้าศึก พร้อมด้วยทหารเอกคู่พระทัย 4 นาย ได้แก่ หลวงพิชัยอาสา หลวงพรหมเสนา ขุนอภัยภักดี และหมื่นราชเสน่หา ลักษณะของอนุสาวรีย์ พระบรมราชานุสาวรีย์มีขนาดใหญ่ โดดเด่นด้วยพระรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชประทับบนหลังม้า แสดงถึงพระปรีชาสามารถในการรบและการนำทัพ ตั้งอยู่ในพื้นที่สงบของวัดพรานนก ใกล้ชิดกับธรรมชาติและบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการสักการะ อนุสาวรีย์นี้สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงช่วงเวลาสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชและกองทัพสามารถหลบหนีออกจากกรุงศรีอยุธยาที่กำลังจะเสียแก่พม่า และใช้บ้านพรานนกเป็นหนึ่งในจุดพักแรมเพื่อเตรียมเสบียงและวางแผนยุทธศาสตร์ เหตุการณ์นี้ถือเป็นการจุดประกายความหวังของการกอบกู้เอกราชครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทย

7. **สระล่างดาบพระเจ้าตาก**ฯ หลังมีชัยเหนือพม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และไพร่พลนำดาบล้างคราบเลือดยังสระน้ำ ที่ชาวบ้านเล่าว่า เป็นสระเดียวที่ยังคงปรากฏอยู่ท้ายวัด บริเวณข้างโรงเรียนวัดพรานนก แม้วันเวลาจะผ่านไปมากกว่า 258 ปี สระนี้ประกอบด้วยสิ่งอัศจรรย์ 3 ข้อ ประการแรก ไม่ว่าจะแห้งแล้งเพียงใด น้ำในสระแห่งนี้ก็เต็มอยู่เสมอ บางปีพื้นที่แห้งแล้งกินอาณาบริเวณกว้าง ชาวบ้านหมู่บ้านห่างออกไปก็ต้องมาตักและหาน้ำจากสระนี้ไปใช้อุปโภคบริโภค ทว่าน้ำไม่เคยพร่อง

“แม้แต่ในหน้าแล้ง ไม่ว่าบ่อน้ำ ลำคลองน้ำแห้งขอดหมดทุกที่ ย่านนี้เหลือสระเดียวที่มีน้ำเกือบเต็มตลอดเวลา คาดว่าคงมีตาน้ำด้านล่าง ... ขนาดพวกชาวบ้านอยู่ถึงภาษีก็ต้องมาหาบเอาน้ำที่นี่ไปกินไปใช้...” (สมบัติ คงสุภาพ, 2568)

เหตุอัศจรรย์ประการที่ 2 ในช่วงหน้าแล้งจัด ราวเดือนเมษายนของทุกปี แม้ว่าจะระดับน้ำในสระนี้จะไม่ต่างจากฤดูอื่นนักแต่น้ำในสระกลับมีรสเค็มกว่าปกติ ชาวบ้านเชื่อว่าคงด้วยมีเลือดพม่าที่ติดดาบพระเจ้าตากตกตะกอนอยู่กันสระด้วย (สุกัญญา พิพัฒน์สว่างโอฬาร, 2568) คล้ายให้ผู้คนระลึกถึงเหตุการณ์คราวเสียกรุงเมื่อเดือนเมษายน ปีพุทธศักราช 2310

เหตุอัศจรรย์ประการที่ 3 ปรากฏมีนกขมิ้น นกกระจาบทอง หรือนกกระจาบทองไผ่ใหญ่พากันมาทำรังอยู่บนต้นอ้อต้นแขมริมสระราว 20 รัง ความสูงของรังอยู่สูงจากพื้นดินเพียงระดับอก โดยไม่มีมนุษย์หรือสัตว์ใดทำร้ายนกขมิ้นฝูงนี้แต่อย่างใด

อาจารย์พิเศษ ป็นเหตุเชื่อว่า การสู้รบย่อมต้องมีการสูญเสีย ฝ่ายแพ้กีย่อมสูญเสียมากกว่า ซึ่งการรบในครั้งนั้นพม่าเป็นฝ่ายแพ้ ที่เหลือรอดหนีไปแต่ตัว อาวุธหอกดาบที่เก็บไว้ได้จึงเป็นของทหารพม่าส่วนใหญ่ ก็น่าเชื่อว่ามีกรเก็บรวบรวมมาทั้งดาบพม่าดาบไทย นำมาล้างคราบเลือด ตามตำนานที่ว่าสระข้างโรงเรียนบ้านพรานนกในปัจจุบัน แต่ไม่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งกรณีนี้ผู้เขียนได้พยายามค้นคว้า ก็พบว่า สระล่างดาบที่สัมพันธ์กับพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ที่เป็นที่รู้จักมีเพียงกรณีเดียว คือ สระล้างดาบพระเจ้าตากฯ วัดวัดหงส์รัตนาราม ฝั่งธนบุรี กรุงเทพฯ ถือเป็นสระน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ของพระนครด้วย

อย่างไรก็ตาม สระล้างดาบ เริ่มเป็นที่กล่าวถึงเมื่อศูนย์การทหารม้า สร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เสร็จ มีการสืบค้นประวัติ รวบรวมเรื่องเล่าจากชาวบ้านเก่าๆ ซึ่งเล่ากันมานานแล้ว กระทั่งกลายเป็นชื่อบ้านนามเมืองตามสภาพแวดล้อมที่แปลกไปจากปกติ น้ำในสระมีสีแดง

“ผมเชื่อว่าเกิดจากสนิมเหล็ก หรือออกไซด์จากธาตุเหล็กที่มักจะมีในดินเหนียว เปลี่ยนให้น้ำกลายเป็นสีแดง และเค็ม (กร่อย แต่ชาวบ้านเรียก เค็ม) บางช่วงเวลา เอาแน่อานอนไม่ได้ บางทีเกิดในหน้าฝน บางทีก็เกิดในหน้าแล้ง ซึ่งนอกจากในสระดังกล่าว ยังรวมทั้งในคลอง หน้าวัด ซึ่งเชื่อว่าอาจเป็นตาน้ำและในดินมีสายแร่ธาตุเหล็กเดียวกัน ... ช่วงนี้น้ำในสระไม่ค่อยแดงให้เห็นแล้ว ... สื่อกลัสม้างๆ ...” (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568)

นอกจากนี้ อาจารย์พิเศษและอาจารย์สุกัญญาได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า คุณสุชาติ กนกรัตนชัย ประธานชมรมตามรอยเจ้าตาก นักกิจกรรมและนักประวัติศาสตร์ ผู้อุทิศชีวิตตนเองเพื่อค้นคว้าและเผยแพร่พระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เคยลงไปมสำรวจก็ไม่พบอะไร “ปู่ผมเล่าว่า บริเวณรายรอบหมู่บ้านพรานนก มักพบเศษดาบ เศษอาวุธ อิฐหัก เศษหม้อดินแตกอยู่โดยทั่วไป ...” (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568) “พ่อแก่ของดิฉันเคยเล่าให้ฟังก็ไม่ต่างจากเรื่องเล่าของปู่ครูนิว (อาจารย์พิเศษ ปิ่นเกตุ – ผู้เขียน) พบเศษชิ้นส่วนของอาวุธ เศษเหล็กเศษน้ย้อยอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้าน แม้แต่ในที่นาที่สวน ...” (สุกัญญา พิพัฒน์สว่างโอฬาร, 2568)

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องสระล้างดาบพระเจ้าตากฯ นี้ อาจารย์ณรงค์เดช ให้ความเห็นแต่เพียงสั้นๆ ว่า “ไม่เคยได้ยิน ... เดิมบ้านเรามีสระอันนี้มาแต่โบราณอยู่แล้ว มีน้ำผุดขึ้นมาให้คนกินใช้อยู่เสมอ แม้แต่หน้าแล้งน้ำในสระนี้ก็ไม่เคยแห้ง แต่เรื่องสระล้างดาบ ไม่เคยได้ยิน...” เช่นเดียวกับกรณีของหอระฆังรูปยานาคด้านหลังวัดช้างอนุสาวรีย์พระเจ้าตากฯ เมื่อถามครูเดชณรงค์ว่า มีตำนานยานาคเกี่ยวข้อง

สัมพันธ์กับชุมชนบ้านพรานนกด้วยหรือไม่อย่างไร ครูเดชณรงค์ยังคงตอบสั้นๆ ว่า “ผมขอไม่พูด” (เดชณรงค์ รุ่งเรือง, 2568)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภายในวัดพรานนกมี “ดาบเหล็กจำลองพร้อมฝัก” (ดาบไม่ได้ลับคม) วางขายเป็นสินค้าที่ระลึกด้วย อาจารย์พิเศษเล่าว่า ดาบที่วางขายอยู่ในวัด สืบเนื่องมาจากการเกิดขึ้นของอนุสาวรีย์ฯ

“เป็นวัฒนธรรมใหม่ ยุคแรกๆ คนมากันเยอะ ไม่ขาดสาย มีดาบ หมวก ที่คนเอามาถวาย บางคนมาเมื่อเปล่าจึงถามซื้อ หลวงพ่อเจ้าอาวาสจึงอำนวยความสะดวก โดยการไปจ้างช่างตีมีดบ้านอรุณภูมิให้ตีดาบมาให้วางจำหน่ายพร้อมฝัก เล่มละ 200 บาท ลักษณะดาบขึ้นรูปง่าย ๆ ทำพอให้เห็นด้านสันมีด และด้านคม แต่ไม่คมจริง เพื่อไม่ให้เกิดอันตราย ... ในอนาคตถ้าบ้านพรานนกเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวจริง ผมอยากจะหาอาชีพให้ชาวบ้าน ปั่นหม้อดิน เอามาให้คนตี จำลองเหตุการณ์ตอนที่พระเจ้าตากฯ ทบหม้อข้าวก่อนนำทัพเข้าตีเมืองจันทน์ ...” (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568)

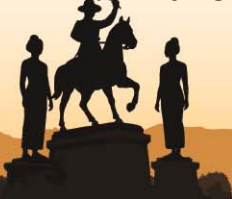
น่าพิจารณาว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นใดๆ มักจะถูกกละเลย และนำประวัติศาสตร์ส่วนกลางครอบทับ แต่หากพิจารณาย้อนกลับจะพบว่า เหตุที่ชุมชนหมู่บ้านนี้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นที่ตั้งทัพชั่วคราวก็เนื่องจากคุณสมบัติที่ดีเด่นของชุมชนหมู่บ้านนั้นๆ เอง เช่นเดียวกับบ้านพรานนก ที่ชุมชนหมู่บ้านและวัดนี้ได้ชื่อมาจาก “พรานนก” หรือพรานล่าที่ชื่อ “ทอง” นายพรานล่านกก็มีฝีมือเป็นที่รู้จักกันดีในย่านบ้านนี้ เข้าร่วมในกองกำลังพระเจ้าตากฯ หลังพระเจ้าตากฯ ตีฝ่าทัพพม่าออกมาจากกรุงศรีฯ เลือกตั้งมั่นที่บ้านนี้ชั่วคราวด้วยชัยภูมิดี พลาหารสมบูรณ์ ผู้คนจิตใจห้าวหาญ เพื่อรวบรวมผู้คน ตัดเสบียงกองทัพพม่า และสะสมเสบียงกรังเตรียมการกอบกู้เอกราชต่อไป กล่าวได้ว่า การที่พระเจ้าตาก (พระยาวชิรปราการในขณะนั้น) เลือกสถานที่แห่งนี้เป็นป้อมค่ายชั่วคราว ทำให้สถานที่แห่งนี้มีเกียรติประวัติที่หน้าภาคภูมิใจในหน้าประวัติศาสตร์ แต่ในทางกลับกัน สถานที่แห่งนี้ก็ควรจะภาคภูมิใจด้วยตนเองอยู่แล้วในฐานะที่เป็นชุมชนหมู่บ้านสถานที่ที่มีคุณสมบัติเด่นกระทั่งได้รับเลือกใช้ประโยชน์ในฐานะที่ตั้งป้อมค่ายในเวลานั้น

8. **วัดแจ้ง-วัดลุ่ม** วัดแจ้งเป็นวัดโบราณปัจจุบันเป็นวัดร้าง สภาพที่ปรากฏเป็นเนินเกาะเต็มไปด้วยไม้ยูคาลิปตัสที่เกิดจากฝีมือเอกชนที่เข้าใช้ประโยชน์ ต้นสูงใหญ่ท่ามกลางนาข้าวซึ่งก็มีการรुकืบทำให้วัดแจ้งร้างหตแคลงทุกขณะ ชาวบ้านบอกว่าเดิมมีเนื้อที่ราว 20 ไร่ทุกวันนี้น่าจะเหลือราว 5-6 ไร่เท่านั้น เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเล่าว่า วัดแจ้งน่าจะร้างไปตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี ผู้คนส่วนหนึ่งอพยพตามสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเข้ากรุงธนบุรี สร้างบ้านพรานนกขึ้นย่านวังหลังฝั่งธนบุรี หลังโรงพยาบาลศิริราชในปัจจุบัน อีกส่วนพากันย้ายวัดขึ้นมาห่างจากบริเวณเดิมราว 2-3 ร้อยเมตร ซึ่งอยู่ติดคลองลำแดง คลองซึ่งแบ่งพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กับสระบุรีออกจากกัน เนื่องจากมีชัยภูมิที่ดีกว่า ทั้งการคมนาคมและใช้น้ำอุปโภคบริโภค วัดแห่งใหม่นี้จึงน่าจะสร้างขึ้นจากพระและชาวบ้านของวัดแจ้งเดิม นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อว่า นอกจากอพยพไปตั้งหมู่บ้านพรานนกย่านฝั่งธนบุรีแล้ว ยังมีการสร้างวัดอีกด้วย ดังจะพบว่า มีการให้ชื่อวัดว่า “วัดลุ่ม/วัดหลุ่ม” เลียนชื่อวัดแห่งนี้ (ผู้เขียนยังไม่สามารถตรวจสอบพบข้อมูลดังกล่าวมานี้)

9. **หมู่บ้านม้าแข่ง** ในบรรดาเรื่องเล่าของชาวชุมชนบ้านพรานนกทั้งหลาย ปรากฏว่ามีเรื่องน่าสนใจเกี่ยวกับคนเลี้ยงม้า นับเป็นเรื่องแปลกที่ชาวบ้านจำนวนมากยืนยันตรงกันว่า ชาวบ้านที่นี่ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ในอดีตทำนาได้เพียงปีละครั้ง บางปีน้ำมากอาจทำนาปรังได้อีกครั้ง แต่ไม่เสมอไป ดังนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยากจน มีรายได้หลักจากการทำนาเพียงอย่างเดียว แต่นับว่าแปลกที่มีคนกลุ่มหนึ่งเลี้ยงม้านายสมบัติเล่าว่า ช่วงหน้าแล้งว่างเว้นการทำนา ชาวบ้านว่างงานไม่มีน้ำทำนาทำไร่ งานอดิเรกแต่เป็นงานหลักของพวกผู้ชายที่นี่ก็เข้าบ่อน ไพ่ เผล ไฮโล และม้าแข่ง เพราะชาวบ้านชอบเสี่ยงโชค

“คนบ้านเราเลี้ยงม้าไว้แข่งโดยเฉพาะ พ่อผมเป็นจ็อกกี้ (Jockey) มือต้นๆ ของหมู่บ้าน บางทีไปแข่งถึงธัญญะบุรี ... หมู่บ้านเรามีม้าเก่งตัวหนึ่งชื่อ เขียวยักษ์ ม้าเก่งของหมู่บ้าน ครั้งหนึ่งไปเจอกับ พายุ ม้าแขก ท่าทางเซื่องๆ เหนงๆ คนบ้านเราไปทำแข่งกับเจ้าพายุ แขกไม่มีคนขี่ เลยจ้างพ่อผม 4 บาทให้เป็นจ็อกกี้ ... พอลงสนาม

เท่านั้นแหละ พายุ ที่เชื่องๆ ซึมๆ เปลี่ยนไปเป็นคนละตัว ตอนออกตัวก็ตามอยู่เป็นช่วงไม้ พอผ่านไปค่อนข้างเท่านั้นแหละ มันสับขาเหี้ยม ชีฟุ้งเป็นเส้น พอบอกลมที่สวนตัวพอมันแรงจนตัวพอสั่นสะเทิ้ม พายุถึงเส้นชัยก่อนเขี้ยวยักษ์ ... แหกรับเงินพนันจ่ายค่าตัวให้พ้อแล้วรีบจากไป เพราะทางเจ้าของเขี้ยวยักษ์เริ่มรวน ม้าแพคนไม่แพ้ ...” (สมบัติ คงสุภาพ, 2568)

10. ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ไทย ลาว จีน แยก มอญ จากการพูดคุยกับคนบ้านโพลสาวหายและบ้านพรานนก พบว่าคนส่วนใหญ่จะยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า พวกตนเป็นคนไทยแท้ แม้แต่อาจารย์พิเศษ ปีนเถตุ นักวิชาการท้องถิ่น นักกิจกรรมวัฒนธรรม เช่น ผู้นำบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ ทำขวัญบ่าวสาว และนักดนตรีไทย เป็นต้น จบการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สอนอยู่ที่โรงเรียนวัดโพธิ์สาวหาญ แม้จะรู้เรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชาติพันธุ์แต่ก็ระบุไม่ได้ชัดเจนว่าชาวชุมชนบ้านโพลสาวหาญเป็นชาติพันธุ์ใด มีเพียงเรื่องเล่าเค้าลางเป็นต้นว่า

“รกรากต้นตระกูลฝั่งปู่เป็นคนจีน จากเมืองจีนมาอยู่สระบุรี ส่วนฝั่งย่าเป็นคนไทยบ้านพรานนก ฝั่งตาเป็นคณบ้านพรานนก พ่อแม่เกิดที่บ้านพรานนก ... พ่อเป็นลิเกเก่า รับวิชาหมอลำทำขวัญมาจากครูอีกทีสมัยบวชเป็นพระจากครูโมรา บุญรอดส่งต่อให้ผม ... คนพรานนกแท้ๆ น่าเชื่อว่าจะไปอยู่ที่พรานนกหลังรพ.ศิริราช ย่านฝั่งธนกันหมด คนพรานนกปัจจุบันร้อยพ่อพันแม่ อาจจะมีมอญ ลาว แต่ก็กลืนไปกับคนไทยสนิท ...” แต่อาจารย์พิเศษก็ให้ข้อมูลในอดีตซึ่งปรากฏร่องรอยคนชาติพันธุ์เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวชุมชนบ้านพรานนก เช่น

มอญ มี “เรือมอญ” มาทางเรือ มาค้าขายหม้อขายไห ตุ่ม อ่างดินเผา เตาหุงข้าว และมีน้ำปลา ปลา ร้า เกลือ มาเรือกระแซงลำใหญ่ มาจอดตรงตีนท่า (หน้าวัด) ลักษณะเป็น “ร่องโพ” (โพ หมายถึง ร่องหรือทางน้ำ) ที่ชาวบ้านช่วยกันขุดขึ้น เพื่อเชื่อมกับคลองหนองลู ก่อนไปบรรจบกับคลองลำแดง ซึ่งกันระหว่ง

อำเภอรุทภัยกับสระบุรี ... จอดแล้วไม่ต้องประกาศ เดี่ยวเดี๋ยง ก็วิ่งไปบอกพ่อแม่ปู่ย่า ตายายเอง พักเดี๋ยวคนก็มามุงกันเต็ม..”

ชาวบ้านย่านอำเภอรุทภัย โดยเฉพาะคนบ้านพรานนกนิยมเรียกเรือขายสินค้า จำพวกเรือกระแซง เรือสำปั้นสวนว่า “เรือมอญ” ซึ่งนิยมล่ำเลียงสินค้ามาขายตามคลองลำแดง และคลองหนองลู และมักจอดตรงตันท่าของหมู่บ้าน ปัจจุบันคือ ย่านหน้าวัดและโรงเรียน และที่ตั้งของพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่ง “ย่าซื่อของกับเรือมอญพวกนี้บ่อย ไม่นั่นต้องเข้าเมือง ไกล พวกน้ำปลา ปลาร้า ปลาเค็ม หรือปลาเกลือ รวมทั้งพวกโถ่งอ่างกระถางครก หม้อไห เครื่องปั้นดินเผา ...” (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568)

ขณะที่ สมบัติ คงสุภาพ เล่าว่า “เรือมอญ มาจากปทุมฯ ขายโถ่งไห กะปิ น้ำปลา กล้วย มันเทศ มากับเรือสำปั้นสวนมีหลังคา ... คนบ้านเราไม่มีดั่งค์ซื้อหрок เอาข้าวแลก ...” รวมทั้งเรื่องเล่าสนุกๆ เกี่ยวกับพ่อค้าแม่ค้ามอญ

“คนมอญแจวเรือสำปั้นสวน (เรือกระแซง) มาขายโถ่ง ในโถ่งก็ใส่กล้วย มาเต็ม ทั้งประหยัดที่และบ่มกล้วยให้สุกในตัว เอากระสอบคลุม มีครกทับไว้ ตำรวจจะจับ ขอตรวจค้น เพราะคิดว่าซ่อนน้ำขาว (สุราหมัก) ไว้ มอญไม่ให้ตรวจ เียงกันอยู่นาน ตำรวจตรงเข้าไปจะเปิดโถ่ง มอญขวางยื้อกันไปยื้อกันมา มอญรู้อยู่แล้วว่าที่หัวกล้วยในโถ่งมีผึ้งทำรังอยู่ กะว่าเขย่าโถ่งไปมาพอผึ้งแตกรังและโมโหได้ที่แล้วก็ทำเป็นรำคาญ บอกตำรวจว่าอยากจะถูกเปิดเอาเอง พอเปิดขึ้นมาผึ้งผึ้งก็กรูใส่ต้อยหน้า ตำรวจจนต้องกระโดดลงน้ำกันแทบไม่ทัน ...” (สมบัติ คงสุภาพ, 2568)

จีน ตามประวัติหมู่บ้านมีคนจีนอพยพเข้ามาหลายคน แต่มาเป็นคนๆ มาได้กรรยาคนไทย คนในพื้นที่ รวมทั้งปู่ของอาจารย์พิเศษ (ครูนิว เช่น แจ็กเซ่ง แจ็กอึ้ง ลาว ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบบ้านโคกมะยม วัดโคกมะยม ตำบลคานหามอำเภอรุทภัย (บ้านคานหาม ตามตำนานว่าเป็นชุมชนมอญ ปรากฏตำนานเรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้ง กษัตริย์อยุธยาให้ทหารเอาคานหามมารับสาวมอญบ้านคานหามเข้าวังไปเป็นมเหสี – ผู้เขียน)

ข้อสังเกตว่าด้วยนามสกุลของชาวมุขชนบ้านพรานนก ตำบลโพสาวหาญ และบ้านกลางขุย ตำบลหนองไม้ซุง อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีสิ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากชาวมุขชนย่านนี้มีนามสกุลขึ้นต้นด้วย “คง” ที่สอบถามราว 17 นามสกุล เช่น คงปราโมทย์ คงสมฤทธิ์ คงประโยชน์ คงสมรินทร์ คงเสมา คงคาลึก คงสมปรารถนา คงดารา คงสุภาพ คงสมทอง คงสมทรง คงถิ่นฐาน คงสมกราย คงสมศักดิ์ คงสมแสง คงแสงพัทธ์ และคงสมบูรณ์ ผู้เขียนได้สอบถามว่าเกี่ยวข้องกับเมืองคงเขโดน แขวงสาละวัน ทางตอนใต้ของประเทศลาว แต่รับไม่ได้คำตอบ

11. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวมุขชนบ้านโพสาวหาญ ยังดำเนินตามวิถีดั้งเดิม สืบสานประเพณีและวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ประเพณี กวนข้าวทิพย์ ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีการทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน ตลอดจน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การจักสาน ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้จากไม้ไผ่ การทำผลิตภัณฑ์จากใบตาล และงานหัตถกรรมจากสมุนไพร ที่ยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของมุขชน

11.1 อาหารการกิน อาหารพื้นถิ่นบ้านสาวหาญที่โดดเด่น เช่น “ข้าวทิพย์” อาหารหวานในพิธีกรรมทางศาสนา ปัจจุบันปรุงจำหน่ายทั่วไปสร้างรายได้แก่มุขชน ทำจากข้าวเหนียว น้ำตาลมะพร้าว กล้วยและสมุนไพรท้องถิ่น “แกงบอน” วัตถุดิบหลักคือ ต้นบอน แกงกับปลา ที่ลวกแล้วแต่หาได้ในท้องถิ่น ปรุงด้วยเครื่องแกงตำมือ ที่ให้รสชาติแบบดั้งเดิม “น้ำพริกปลาย่าง” ใช้ปลาสดจากคลองหนองรูที่ผ่านการย่าง หน่อมอาหาร คลุกเคล้ากับสมุนไพรพื้นถิ่น เหล่านี้ปรุงจากวัตถุดิบท้องถิ่นตามวิถีกิน อยู่อย่างยั่งยืน เช่น พืชผักและปลอดสารพิษ กุ้งหอยปูปลาในแหล่งน้ำของมุขชน ส่งผลให้ของชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดี หากนักท่องเที่ยวได้ไปเยี่ยมเยือนและลิ้มลอง อาหารหวานคาวบ้านโพสาวหาญก็ย่อมจะเป็นการนำอาหารคุณภาพดีเข้าสู่ร่างกาย

ปัจจุบันวัฒนธรรมอาหารบ้านโพสาวหาญ บ้านพรานนก มีลักษณะ ไม่ต่างจากอาหารไทยภาคกลางทั่วไป ยิ่งอาหารในพิธีกรรมเช่นไหว้ก็ไม่มีกำหนด ระบุแต่เพียง “ตามมีตามเกิด” คนกินอย่างไรพระและผีก็กินอย่างนั้น แต่เมื่อตรวจสอบ

พูดคุยในเชิงลึกลับพบว่า อาหารดั้งเดิมของชาวชุมชนบ้านโพสาวหาญและบ้านพรานนกกระเตียดไปทางอาหารลาว เช่น

ปูนาต้อง เป็นอาหารโบราณของชาวชุมชนย่านนี้ ชุมชนอื่นไม่นิยมกินกัน เวลาจะกินก็เอามาคลุกกับข้าวสวย หากมีเวลาหรือขยันก็นำมายำ ใส่พริก หอม และตะไคร้ซอย จะทำให้รสชาติหลากหลาย กลมกล่อมมากขึ้น

หน้าเซียง เป็นอาหารที่ปรุงโดยใช้เวลาสั้นๆ คล้ายอาหารแก้มเหล้า โดยการหั่นเนื้อบนเซียง กินคู่กับพริกแห้งป่น มะนาว ... เป็นการกินแบบสดๆ ดูเหมือนจะใกล้เคียงกับก้อยอีสาน

เลือดตกโครง หรือบางคนเรียกแบบอีสานว่า ลาบเลือด กินแบบสดๆ

ปลาร้าฉีก เป็นปลาร้าทำจากปลาตัวใหญ่ (หากปลาตัวเล็ก เช่น ปลากระดี่ เอาไว้หลน) เมื่อนี้คนภาคกลาง โดยเฉพาะแถบอำเภอยุทัยนิยมกินปลาร้าฉีกกับข้าว กินโดยไม่มีพริก หรือโบราณจริงๆ อาจใส่พริกไทย นอกจากนี้ ยังพบว่าคนดั้งเดิมที่นี่จะหลนปลาร้าไม่ทิ้งก้าง ไม่มีการล้าง เพราะใช้หลนปลาร้าทุกวัน เมื่อปลาร้าสุกแล้วเทเฉพาะน้ำปลาร้าใส่ชาม ใช้หม้อใบเดิม ทิ้งก้างไว้กันหม้อ ถึงเวลาจะหลนครั้งต่อไปก็ใส่ปลาร้าใหม่ ก้างปลาร้าจึงจับเป็นเป็นก้อนๆ ซึ้นๆ อยู่กันหม้อหนาเป็นนิ้ว “แม่ผมไปทำงานเป็นแม่บ้านในกรุงเทพฯ พอมีครอบครัวก็กลับมาอยู่บ้านกรองปลาร้าเอาก้างทิ้ง ถูกแม่ผัวและชาวบ้านนินทาว่า หลนปลาร้าแบบคนเมือง ...” (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568)

ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ขนมคันหลวง ขนมหูช้าง เป็นขนมสำหรับพิธีกรรมเช่นไหว้ต่างๆ ทางผีและพราหมณ์

ขนมไข่เหี้ยน้ำ ลักษณะเป็นขนมบัวลอยมีไส้ คล้ายขนมบัวลอยญวน ใส่ไส้ที่ทำจากถั่วทองนึ่งสุก กวนกับรากผักชี เกลือ พริกไทย ห่อด้วยแป้งข้าวเหนียว ต้มสุก ไม่ทอด

ข้าวเหนียวมูนลูกจัน เป็นขนมหรือของหวานที่คนทั่วไปกินกัน แต่ชาวบ้านพรานนกกินต่างออกไป นอกจากกินข้าวเหนียวกับหน้าต่างๆ ยังกินข้าวเหนียว

กับลูกจัน ข้าวเหนียวละมุด และข้าวเหนียวกล้วยหอม และบ้านพรานนกเก่าๆ นิยมกินหน้าต่างๆ กับข้าวเหนียวมันมากกว่าข้าวเหนียวมัน เนื่องจากข้าวเหนียวมันที่หุงกับกะทิจะได้ความนุ่ม และกลิ่นหอมกะทิใหม่กันหม้อ

ข้าวหลาม ในอดีตนิยมเผาหลังฤดูการเก็บเกี่ยว มีข้าวเหนียวใหม่เข้ายุ้งฉางแล้ว ไม่มีระยะเวลาประจำว่าจะต้องเป็นเดือนนั้นเดือนนี้ ในส่วนของวัดหนองไม้ซุง ที่จัดงานเผาข้าวหลามเป็นงานประจำปี เพิ่งทำขึ้นในสมัยหลวงพ่ोज้า อวาสรูปปัจจุบัน โดยจะจัดขึ้นในช่วงเทศกาลมาฆบูชา วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี (เหมือนกับชุมชนมอญแถบปทุมธานีและราชบุรี – ผู้เขียน)

นอกจากนี้ก็เป็นขนมทั่วๆ ไปที่ใครๆ เขาก็กินกัน เช่น ข้าวตู ขนมกล้วย ขนมเปียกปูน สังขยา ข้าวเหนียวมูน ข้าวตอกน้ำกะทิ ส่วนอาหารคาวที่นิยมทำในงานบุญงานวัดปิดทองก็เช่น ขนมจีน แกงบอน แกงไก่ ในส่วนของอาหารร่วมสมัย ซึ่งนอกจากจะพบในครัวเรือนชาวชุมชนทั่วไป อาหารที่ชาวชุมชนนำไปถวายพระ และยังพบร่องรอยอาหารท้องถิ่นที่ปะปนอยู่ในเมนูร้านอาหารประเภทสวนอาหารของคนในท้องถิ่นด้วย เช่น ร้านอาหาร “ร้านน้องโบว์ อาหารป่า” ตำบลหนองไม้ซุง อำเภอกุทัย และร้านอาหาร “ครัวผู้ใหญ่สังข์” ตำบลระโสม อำเภอกาชี เมนูท้องถิ่นไม่พบในจังหวัดอื่น เช่น ปลาช่อนผัดฉ่า ต้มยำปลาช่อนน้ำใส และไก่บ้านผัดปลาร้า

11.2 พิธีกรรมผีโรง ความเชื่อเรื่อง “ผี” “ผีบ้านผีเรือน” “ผีบรรพชน” หรือ “ผีโรง” ของชาวชุมชนโพสาวหาญไม่เข้มข้นเท่ากับชาวชุมชนบ้านช้าง มีเพียงเรื่องเล่าว่า สถิตอยู่ที่เสาเอกของบ้าน เมื่อถึงเวลาบูชาก็นำเครื่องเซ่นใส่ถาด อาหารคาวหวานตามมีตามเกิด นั่นคือ ใช้ข้าวและแกงหรือกับข้าวที่ปรุงกินวันนั้น ไม่มีอาหารอะไรเฉพาะเป็นพิเศษ (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568) เชื่อกันว่า “ผีโรง” น่าจะเป็นกุสโลบายหลอกหรือขู่ให้เด็กกลัว เช่น เดินเบาๆ ไม่ลงส้นเท้า หรือหากเด็กไม่ยอมนอนไม่ยอมกินข้าวก็ต้องขู่ด้วยผี ... พูดว่าผีตรงๆ หรือมีคำอื่น แทนการออกชื่อตรงๆ ...” (สุกัญญา พิพัฒน์สว่างไผ่, 2568)

ในอดีตเมื่อมีการแต่งงานจะต้อง “ทำขวัญบ่าวสาว” นำแปลกที่พิธีนี้ จะไม่มีการเอ่ยถึงพระหรือพราหมณ์ มีแต่ผีโรงเท่านั้น ลักษณะเป็นการเซ่นไหว้ผีบ้าน ผีเรือน ในพิธีจะต้องเตรียมถาด นำเอาสิ่งของของกินของใช้เทลงถาด เน้นปริมาณ ไม่เน้นความสวยงาม เจ้าบ่าวเจ้าสาวจตุรบุคนละ 1 ดอก และปักลงบนอาหารในถาด จากนั้นเจ้าภาพจะเก็บถาดเครื่องเซ่นไว้ 1 ถาด อีก 1 ถาดยกให้หมอขวัญ

ผีโรงของบ้านโพสาวหาญและบ้านพรานนกในปัจจุบันสูญหายไป บ้านพรานนกไม่มีผู้สืบทอดแล้ว ต่างจากบ้านช้าง เนื่องจากผู้สืบทอดจะต้องมีการเซ่นมาก ในแต่ละปีจะทำพิธีไหว้ผี จะต้องใช้เป่าพาทย์มอญ ข้าวแกงส้มสุกลูกไม้ ร้องรำ เข้าทรง “มีคำพูดคนเก่าๆ เสมอว่า ลูกหลานที่ไม่รับผีโรง จะเป็นบ้า เพี้ยน ทำมาหากิน ไม่ขึ้น ในพิธีจะมีขั้นตอนการปลุกเสกรักษาโรค ปัจจุบันมีพิธีกรรมแบบใหม่จากข้างนอก การเชิญหมอแคน ทำพิธีรักษาคนป่วย แบบทางอีสาน ...” (พิเศษ ปิ่นเกตุ, 2568) เช่นเดียวกับ สมบัติ คงสุภาพ เล่าว่า

“ผีโรงทุกวันนี้หายไปแล้ว ไม่มีใครรับ แต่ก่อนสำคัญมาก ขาดคนเก่าๆ ยังพูดยังสั่งกันไว้ ถ้าใครรับจะทำมาค้าขึ้น ใครไม่รับจะมีอันเป็นไป บ้าๆ บอๆ ไม่เต็มเต็ง ... แต่ก่อนจะจัดพิธีกันบนลานกลางหมู่บ้าน มีโรงปะรำพิธี มีเป่าพาทย์ ข้าวปลาอาหาร เซ่นไหว้ จะทำกันช่วงเดือน 8 ขึ้น 6 ค่ำ ... นี่หยุดไปได้สัก 40 ปีแล้ว ...” (สมบัติ คงสุภาพ, 2568)

12. สิ่งสัการะบูชาในชุมชน ชุมชนบ้านโพสาวหาญและบ้านพรานนก ต่างมีศาลผีประจำหมู่บ้าน แต่ไม่พบว่าใครเรียก “ศาลปู่ตา” อย่างคนอีสาน แต่นิยมเรียกว่า “ศาลพ่อหลวง” เช่น ชุมชนบ้านโคกมะยม เรียกว่า “ศาลพ่อหลวงตามา” และชุมชนบ้านพรานนกเรียก “ศาลพ่อหลวงพรหม” แต่กระนั้นก็ต่างทำหน้าที่เหมือนกัน ได้แก่ ปกปักรักษาชาวบ้านชาวเมือง ปัจจุบันศาลตั้งอยู่ที่ชุมชนบ้านกอไผ่ ในที่ดินเอกชน (บำรุง บุญแตก) ลูกหลานบ้านไหนจะบวชต้องไปไหวลาก่อนบวช (เหมือน ประเพณีมอญ จะต้องลาศาล แปะจี่ ศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้านก่อนเข้าอุปสมบท) และชื่อเจ้าพ่อนี้พ้องกับบุคคลในพงศาวดาร คือ หลวงพรหมเสนา ทหารคู่พระทัยใน

พระเจ้าตากฯ 1 ใน 4 นาย ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าอาจมีความเกี่ยวข้องกัน

สิ่งสักการะอีกแห่ง ได้แก่ “พ่อปู่ทองคำ” ชุมชนบ้านหลวง ซึ่งปัจจุบันพื้นที่โดยรอบถูกแวดล้อมด้วยที่ดินของชาวบ้าน ทำให้ไม่มีการประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้เซ่นในอดีตมานานหลายสิบปีแล้ว

ประเพณี “ทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน” เป็นงานประจำปีของหมู่บ้าน เริ่มจากนิมนต์พระสวดมนต์เย็นในตอนเย็นวันสุกดิบ “หน้าหมู่บ้าน” ทางด้านทิศเหนือ เข้าวันรุ่งขึ้น นิมนต์พระฉันเช้าสวดมนต์ทำบุญใส่บาตร “หลังหมู่บ้าน” ทางทิศใต้ ในพิธีมีการเซ่นไหว้เจ้าพ่อหลวงพรหม “ส่งรูป-ส่งรอย” ปั่นตุ๊กตาจากแป้ง หรือดินเหนียว ใส่ลงภาตทำจากกาบกล้วย หรือภาต “เสียบกาล” (ภาตเสียบกาลเคยถูกเปลี่ยนจากกาบกล้วยเป็นภาชนะอื่น ภายหลังเจ้าพ่อไม่ยอม ชาวบ้านกลับมาใช้กาบกล้วยเช่นเดิม) สิ่งของในภาตเสียบกาลประกอบด้วย ตุ๊กตา (แต่ละบ้านปั้นเท่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวของตน บางคนรักสัตว์ อาจปั้นหมาแมวช้างม้าวัวควายลงไปด้วย เพื่อแทนตัว ผีจะได้ไม่เอาชีวิตคนจริงๆ ไป) อาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร เกลือ พริก หอม กระเทียม รวมทั้งสิ่งของโดยสมมุติ เช่น เครื่องประดับ สร้อย แหวน กำไล เงินเหรียญ พาน โตก และข้าวสวย กับข้าวหรือแกงตามมีตามเกิด (วันนั้นแกงอะไรกินกันในครอบครัวก็ใช้แกงนั้น)

13. เทศกาลงานประเพณี

13.1 วันที่ 4 มกราคมของทุกปีจะมีการจัดงาน “ฉลองชัยชนะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช” ที่วัดพรานนก เพื่อฉลองชัยชนะที่พระเจ้าตากฯ มีต่อกองทัพพม่า เริ่มจัดขึ้นในสมัยที่ พระครูพิศิษฐ์อรรถญาณกร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ส่วนผู้ที่เป็บบุคคลเบื้องหลังและขับเคลื่อนกิจกรรมคนสำคัญคือ อาจารย์เดชณรงค์ รุ่งเรือง

ความเป็นมาของการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ และการจัดงาน “ฉลองชัยชนะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช” มีจุดเริ่มต้นมาจากอาจารย์เดชณรงค์ นอกจากได้ยืมวีรกรรมของพระเจ้าตากฯ มาแต่เรียนชั้นประถมจาก คุณพ่อ ครั้นเมื่อกลับมาเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียนซึ่งคุณพ่อเคยเป็นครูใหญ่ก็ได้สอนวิชาประวัติศาสตร์เหมือนกับ

คุณพ่อ ตอนเป็นเด็กประทับใจจนเก็บเอาไปจินตนาการ ผังใจ เก็บแผ่นดินโคลนที่แห้งแตกเป็นแผ่นมาก่อเป็นกำแพงเมือง จำลองการทำให้ศึกสงครามไทย-พม่า เมื่อตนเองได้มาเป็นครูใหญ่ มีโอกาสได้พบกับผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้า ได้พบปะพูดคุยกัน เมื่อผมรู้ว่า ครูเดชณรงค์มาจากบ้านพรานนก อยุธยา จึงแปลกใจ เพราะท่านรู้จักแต่บ้านพรานนกที่กรุงเทพฯ ไม่เคยรู้มาก่อนว่าบ้านพรานนก อยุธยาอยู่ตรงไหน จากนั้นก็ได้พบกันอีกในค่ายทหาร เป็นผู้ริเริ่มนำรูปปั้นพระเจ้าตากฯ จากในค่ายทหารไว้หลายองค์มาองค์หนึ่ง นำมาประดิษฐานไว้ที่วัดพรานนก

ต่อมา พล.โท ยุทธภัณฑ์ กระมะณี(?) ผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้า ได้ค้นคว้าสถานที่ตามคำบอกเล่า สอบทานจากข้อมูลในพงศาวดาร ให้ทหารม้าขี่ม้ามาตามทิศและระยะทางและพบว่า สถานที่นั้นเป็นบ้านพรานนกจริงตามพงศาวดาร มีการรณรงค์ระดมทุนสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ขึ้นภายในวัดพรานนก ทางวัดขอซื้อที่ดินเพิ่มเติมจากชาวบ้าน ศูนย์การทหารม้า ทางวัดและอาจารย์เดชณรงค์เจรจาขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กระทั่งอนุสาวรีย์แล้วเสร็จ จากนั้นในทุกวันที่ 4 มกราคม ซึ่งเป็น “วันทหารม้า” ซึ่งยึดถือวันที่พระเจ้าตากฯ ทัพพม่าขับไล่พม่าและได้รับชัยชนะ โดยริเริ่มทำพิธีบวงสรวง มาตั้งแต่ พ.ศ. 2534 แรกเริ่มหารือกันว่าจะทำพิธีวางพวงมาลา แต่ครูเดชณรงค์เห็นว่า มาลา (พวงหรีด) ใช้วางงานตาย จึงเปลี่ยนมาใช้พานพุ่มแทน ภายในงานประกอบด้วยพิธีสงฆ์ การทำบุญเลี้ยงพระ พิธีวางพานพุ่มโยส่วนงานราชการต่างๆ การแสดง มหรสพสมโภชน์ โดยเฉพาะลิเก ที่ไม่ต้องมีรายจ่ายแต่อย่างใด

เริ่มแรก ครูณรงค์เดช ให้เด็กนักเรียนในโรงเรียน รวมทั้งครูนิว (พิเศษ ปิ่นเกตุ) ด้วย เขียนหนังสือถึง ผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้า เขียนเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ความภาคภูมิใจในหมู่บ้านพรานนกของตนและวีรกรรมในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยจะเขียนอย่างไรก็ได้ แต่ให้ลงท้ายว่า อยากให้มีการสร้างอนุสาวรีย์พระเจ้าตากฯ ขึ้นยังบ้านพรานนกแห่งนี้

ผลจากการจัดงาน และปรากฏการณ์ที่ประชาชนจากทุกสารทิศที่ลี้ภัย
กันมาเยี่ยมชมบวงสรวงสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
บางคนวิ่งวนบนบานสานกล่าวและได้สมจิตอธิษฐาน ความศักดิ์สิทธิ์ของอนุสาวรีย์
พระเจ้าตากฯ เลื่องลือออกไป ทำให้ระยะหลังเจ้าภาพหรือทางวัดไม่ต้องจัดหาจัดจ้าง
ลิเก โขน และละคร เพราะมีผู้จ้างมาแสดงแก้บนเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันกิจกรรม
บวงสรวง “ฉลองชัยชนะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช” ยังคงได้รับการสนับสนุน
โดยศูนย์การทหารม้า และความร่วมมือทอด้วยดีจากวัดพรานนก โรงเรียนวัดพรานนก
และชาวมุขมบ้านพรานนก และมุขมบ้านโพสาวหาญอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ
ทุกปี

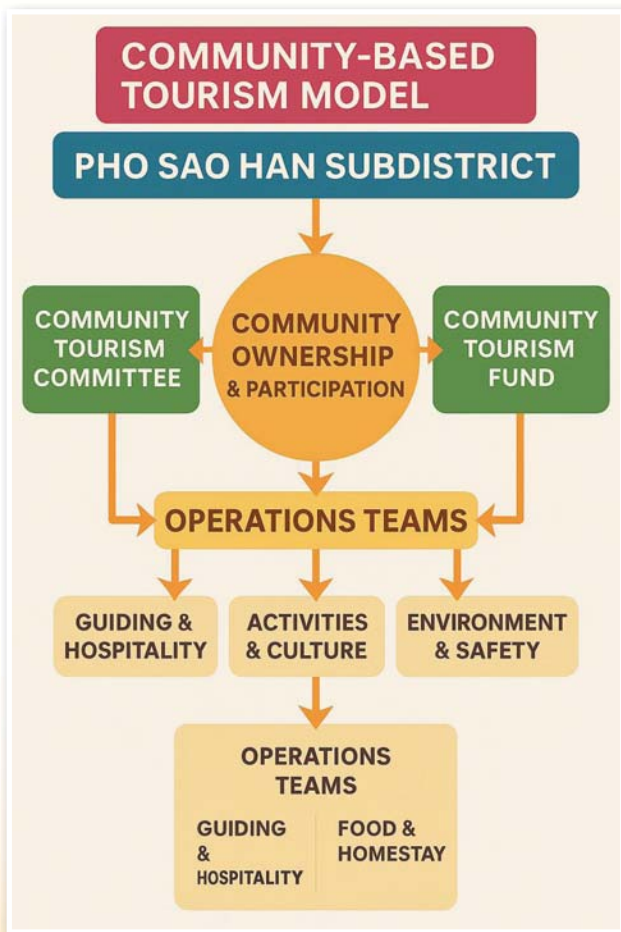

บทที่

3

การจัดการท่องเที่ยวชุมชน

3.1 โครงสร้างการบริหารของตำบลโพสาวหาญ

การจัดการท่องเที่ยวตำบลโพสาวหาญ

การจัดการท่องเที่ยวตำบลโพสาวหาญตั้งอยู่บนแนวคิด การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism : CBT) ที่มุ่งให้คนในชุมชนเป็นเจ้าของและมีสิทธิในการกำหนดทิศทางการพัฒนา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ทั้งในระดับครัวเรือนและสาธารณประโยชน์ของตำบล

1) คณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชนตำบลโพสาวหาญ

- ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้แทนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ และภาคีเครือข่าย (อบต. ภาคเอกชน มหาวิทยาลัย)
- มีหน้าที่กำหนดทิศทางการและตัดสินใจเรื่องสำคัญ เช่น การพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยว การกำหนดมาตรฐานบริการ และการจัดสรรผลประโยชน์
- ยึดหลัก “ชุมชนเป็นเจ้าของ” และ “ทุกคนมีสิทธิร่วมตัดสินใจ” เพื่อให้การพัฒนาสะท้อนความต้องการของชาวบ้านจริง

2) คณะทำงานฝ่ายปฏิบัติการ

จัดตั้งเป็นทีมงานย่อยเพื่อดูแลการท่องเที่ยวในแต่ละด้าน ได้แก่

- ฝ่ายมัคคุเทศก์และต้อนรับ : ถ่ายทอดเรื่องราวของวัดสำคัญ (เช่น วัดโพสาวหาญ วัดพรานนก) และตำนานเจ้าแม่โพสาวหาญ เพื่อสร้างความเข้าใจและความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว
- ฝ่ายกิจกรรมและวัฒนธรรม : จัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชุมชน เช่น การทำนา การจักสาน การบวชต้นไม้ และงานบุญประเพณี เพื่อคงอัตลักษณ์ท้องถิ่น

- ฝ่ายอาหารและโฮมสเตย์ : ดูแลบริการอาหารพื้นบ้าน เช่น แกงเลียง ผักปลอดสาร ข้าวอินทรีย์ รวมถึงโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐาน สร้างรายได้ ตรงแก่ครัวเรือน
- ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย : รับผิดชอบการจัดการขยะ การดูแลคุณภาพน้ำ การจัดทำเส้นทางเดิน-จักรยาน และมาตรการความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว
- ฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์ : เผยแพร่เรื่องราวผ่านสื่อดิจิทัล (Facebook, TikTok, Instagram) สร้างแบรนด์ “โพสาวหาญ...ชุมชนแห่งศรัทธาและความกล้าหาญ” เชื่อมโยงกับเครือข่ายการท่องเที่ยวอยุธยา

3) กองทุนการท่องเที่ยวชุมชน

- รายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การเข้าชม การเข้าร่วมกิจกรรม และค่าบริการโฮมสเตย์ จะถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน
 1. ค่าตอบแทนตรงแก่ผู้ให้บริการ (มัคคุเทศก์ โฮมสเตย์ แม่ครัว ฯลฯ)
 2. เข้ากองทุนพัฒนาชุมชน เพื่อปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวและสนับสนุนกิจกรรมต่อเนื่อง
 3. ใช้ทำกิจกรรมสาธารณะ เช่น การบำรุงวัด โรงเรียน และการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อม
- กลไกนี้ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และสร้างความโปร่งใส ตรวจสอบได้

4) หลักการ CBT ที่ปรับใช้ในโครงสร้างการบริหารโพสาวหาญ

- ชุมชนเป็นเจ้าของ : มี “ธรรมนูญการท่องเที่ยวโพสาวหาญ” กำหนด กติกาและเขตพื้นที่ชัดเจน

ความหมาย: การท่องเที่ยวในตำบลโพสาวหาญต้องอยู่บนพื้นฐานที่คนในชุมชนมีสิทธิ์กำหนดทิศทางและอนาคตด้วยตนเอง เช่น เส้นทางท่องเที่ยว กิจกรรม ราคา และการใช้ทรัพยากร โดยไม่ขึ้นกับหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการรวมพลังชุมชนในการสร้าง “กติกา” และ “แนวปฏิบัติ” ที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน

วิธีปฏิบัติ:

- จัดทำธรรมนูญการท่องเที่ยวตำบลโพสาวหาญ ที่ระบุขอบเขตพื้นที่ท่องเที่ยว มาตรการควบคุม เช่น เพดานนักท่องเที่ยวต่อวัน กติกาการเข้าวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มารยาทนักท่องเที่ยว และราคากลางบริการ
- ตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีผู้แทนจากทุกหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ พระสงฆ์ เยาวชน และหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อกำกับและตัดสินใจในเรื่องสำคัญ
- แยกบทบาท กำกับ-ตัดสินใจ ออกจากปฏิบัติการ เช่น ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายโฮมสเตย์ ฝ่ายสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน
- จัดทำเวทีประชาคม อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานและรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน

ตัวชี้วัด:

- มี ธรรมนูญการท่องเที่ยวตำบลโพสาวหาญ ที่เป็นลายลักษณ์อักษร และได้รับการยอมรับจากชุมชน
- จำนวนครั้งของ เวทีประชาคม/สมัชชาชุมชนที่จัดขึ้นต่อปี
- สัดส่วนของข้อเสนอจากชุมชนที่ถูกนำไปใช้จริงในการบริหารจัดการ
- มีรายงานสาธารณะด้านการเงินและการจัดการ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

- ระดับ ความพึงพอใจและความเชื่อมั่นของชาวบ้านต่อระบบการจัดการ (ประเมินจากแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์)
 - **มีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม :** ทุกเพศวัยและทุกอาชีพมีสิทธิออกเสียง เช่น เยาวชนเป็นฝ่ายสื่อออนไลน์ ผู้สูงอายุเป็นผู้นำกิจกรรมวัฒนธรรม
- ความหมาย:** การท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลโพสพาวาญจะเกิดความยั่งยืนได้ต่อเมื่อทุกกลุ่มในชุมชน ทั้งผู้นำ ผู้หญิง ผู้สูงอายุ เยาวชน กลุ่มอาชีพ และผู้พิการ ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการรับฟัง แต่ได้แสดงความคิดเห็น ออกเสียง และมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ การปฏิบัติ และการประเมินผล เพื่อสร้าง “ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม” และความภาคภูมิใจในบทบาทของตนเอง

วิธีปฏิบัติ:

- จัดประชุม/เวทีประชาคมที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มมีพื้นที่แสดงความคิดเห็น โดยการใช้การแยกกลุ่มย่อย (Focus Group) เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ แล้วสรุปรวมเป็นแผนเดียว
- กำหนดบทบาทให้แต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน เช่น
- เยาวชน: รับผิดชอบงานด้านสื่อออนไลน์ การประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาคอนเทนต์ดิจิทัล
- ผู้สูงอายุ: ถ่ายทอดเรื่องราววัฒนธรรม ประเพณี ตำนาน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- กลุ่มอาชีพ: รับผิดชอบด้านกิจกรรมเกษตร หัตถกรรม อาหาร และบริการโฮมสเตย์
- สตรี: มีบทบาทสำคัญในงานต้อนรับ งานอาหาร งานบริการ และงานจัดการกองทุน
- ตั้งตัวแทนแต่ละกลุ่มเข้าสู่คณะกรรมการการท่องเที่ยวและทีมปฏิบัติการ เพื่อให้มั่นใจว่าทุกเสียงถูกนับรวม

- จัดกิจกรรมพิเศษที่เชื่อมโยงคนต่างวัย เช่น กิจกรรม “เรียนรู้ร่วมกัน” ระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความเข้าใจและการสืบทอดความรู้

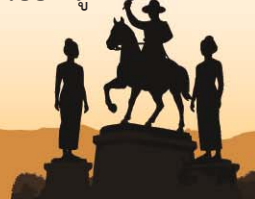
ตัวชี้วัด:

- จำนวนข้อเสนอจากกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกนำไปใช้จริงในแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
 - คะแนนความรู้สึก “มีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของ” ของชุมชน (จากแบบสอบถาม/สัมภาษณ์)
 - ความถี่ในการจัดกิจกรรมหรือเวทีที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มเข้าร่วม (เช่น อย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง)
 - ระดับความพึงพอใจของชุมชนต่อระบบการบริหารที่เปิดกว้างและเท่าเทียม
- **ภาคภูมิใจในตนเอง :** การสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง คือการทำให้คนในตำบลโพสาวหาญตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่ตนมี ไม่ว่าจะเป็นตำนานเจ้าแม่โพสาวหาญ วิถีกรรมสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วัฒนธรรมการทำบุญกลางบ้าน ประเพณีท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาเช่น การจักสานและอาหารพื้นบ้าน เมื่อชาวบ้านเห็นคุณค่าในสิ่งเหล่านี้จะสามารถถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมั่นใจ และสร้างภาพลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชน

ความหมาย: คนในชุมชนเห็นคุณค่าในวัฒนธรรม/วิถีชีวิตของตน และถ่ายทอดอย่างมั่นใจ

วิธีปฏิบัติ:

- สร้าง “เส้นเรื่องการตีความ (Interpretation Storyline)” ของโพสาวหาญ เช่น ศรัทธา-วิถีกรรม-วิถีเกษตร-อาหารพื้นบ้าน
- อบรรมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและเยาวชนให้เล่าเรื่องราวอย่างถูกต้อง น่าสนใจ และสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่น

- พัฒนาสื่อการเรียนรู้ เช่น ป้ายความรู้ในวัด/ศาลเจ้าแม่โพสพหาญ สื่อคิวอาร์โค้ด (QR Code) คลิป “1 นาทีในโพสพหาญ” หรือ หนังสือเล่มเล็ก (Booklet)
- จัดกิจกรรมสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ทำขนมโบราณ การจักสาน การบวชต้นไม้ ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม
- เชื่อมโยงงานประเพณี (เช่น งานบุญกลางบ้าน งานบวงสรวง เจ้าแม่โพสพหาญ) เข้ากับเส้นทางการท่องเที่ยว

ตัวชี้วัด:

- จำนวนคนในชุมชนที่เข้ามามีบทบาทเป็น “ผู้เล่าเรื่อง” หรือ วิทยากรท้องถิ่น
 - คุณภาพการเล่าเรื่อง/การนำเสนอ (วัดจากแบบประเมินความประทับใจของนักท่องเที่ยว)
 - จำนวนสื่อความรู้ที่ผลิตขึ้น (ป้าย แผ่นพับ คลิปออนไลน์) และการเข้าถึง
 - จำนวนกิจกรรมสาธิตภูมิปัญญาที่ถูกจัดขึ้นในแต่ละปี
 - ระดับความภูมิใจในชุมชน (จากการสำรวจความคิดเห็นคนในพื้นที่)
- **ยกระดับคุณภาพชีวิต:** ใช้รายได้จากการท่องเที่ยวจัดสรรเป็นสวัสดิการ เช่น ทุนการศึกษา กองทุนฉุกเฉิน และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- ความหมาย:** การท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลโพสพหาญไม่ได้มุ่งเพียงสร้างรายได้ระยะสั้น แต่ต้องทำให้ชาวบ้านมีความมั่นคงในชีวิต ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม รายได้จากการท่องเที่ยวจึงไม่หยุดแค่ผลตอบแทนรายบุคคล แต่ต้องจัดสรรเป็นสวัสดิการส่วนรวม เช่น กองทุนฉุกเฉิน กองทุนการศึกษา การบำรุงวัด โรงเรียน หรือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของทั้งครัวเรือนและชุมชนโดยรวม

วิธีปฏิบัติ:

- ตั้ง จัดตั้ง กองทุนการท่องเที่ยวตำบลโพสาวหาญ พร้อมกำหนด
สูตรแบ่งรายได้ที่โปร่งใส เช่น
 - ◆ 60% จ่ายให้ผู้ให้บริการตรง (มัคคุเทศก์โฮมสเตย์ แม่ครัว ฯลฯ)
 - ◆ 20% เข้ากองทุนพัฒนาชุมชน
 - ◆ 10% ใช้เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
 - ◆ 10% เป็นกองทุนฉุกเฉิน/สาธารณประโยชน์
- กำหนดระบบ เวียนงาน/โควตา เพื่อให้ครัวเรือนต่าง ๆ ได้มี
โอกาสทำงานบริการ เช่น การทำอาหาร ต้อนรับนักท่องเที่ยว
หรือดูแลโฮมสเตย์อย่างทั่วถึง
- กำหนดราคากลางของบริการและผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่เป็นธรรม
ไม่เอาเปรียบผู้ซื้อและไม่กดราคาผู้ขาย พร้อมมีการทบทวน
ปีละครั้ง
- ใช้รายได้ส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนา สวัสดิการชุมชน เช่น สนับสนุน
การศึกษาเยาวชน กองทุนผู้สูงอายุ หรือการพัฒนาระบบ
น้ำสะอาดและสิ่งแวดล้อม
- จัดเวทีสาธารณะเพื่อรายงานบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกองทุน
อย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้

ตัวชี้วัด:

- จำนวนครัวเรือนที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว
- มูลค่าเงินเข้ากองทุนการท่องเที่ยวต่อปี และสัดส่วนที่นำไปใช้
ในสาธารณประโยชน์
- จำนวนโครงการสวัสดิการหรือกิจกรรมเพื่อชุมชนที่เกิดขึ้นจริง
(เช่น กองทุนการศึกษา การดูแลผู้สูงอายุ การปลูกป่า)
- ระดับความพึงพอใจของครัวเรือนต่อระบบการจัดสรรรายได้
(จากแบบสอบถาม)

- ระดับความมั่นคงด้านรายได้ครัวเรือนเมื่อเปรียบเทียบกับก่อน-หลังพัฒนาการท่องเที่ยว
 - **สิ่งแวดล้อมยั่งยืน** : ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ลดการใช้พลาสติก และทำกิจกรรมคาร์บอนต่ำ เช่น ปลูกป่าและดูแลคลอง
- ความหมาย:** การท่องเที่ยวตำบลโพสาวหาญต้องพัฒนาอย่างสมดุล ไม่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต การใช้แนวทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) จะทำให้การท่องเที่ยวสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ลดการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทั้งนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่

วิธีปฏิบัติ:

- กำหนด เพดานรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ต่อวัน/ต่อจุด เช่น วัดโพสาวหาญ ศาลเจ้าแม่โพสาวหาญ วัดพรานนก และพื้นที่การทำนา เพื่อลดความแออัดและผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- จัดทำ มาตรการสิ่งแวดล้อม (Environmental SOPs) เช่น การแยกขยะ ลดพลาสติกครั้งเดียวทิ้ง จัดการน้ำเสียจากครัวเรือน และกิจกรรม รวมถึงการควบคุมเสียงและฝุ่น
- ส่งเสริมการเดินทางแบบคาร์บอนต่ำ เช่น การใช้จักรยาน รถร่วมบริการ หรือการเดินทางเส้นทางแพนรยนต์
- จัดกิจกรรมชดเชยคาร์บอน เช่น ปลูกไม้พื้นถิ่น บวชต้นไม้ ดูแลคูคลอง และทำฝายชะลอน้ำ
- ส่งเสริม เกษตรอินทรีย์และการจัดการทรัพยากรหมุนเวียน เช่น การทำนาอินทรีย์ การเลี้ยงปลา-เลี้ยงไก่ด้วยอาหารธรรมชาติ และการเลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (BSF) เพื่อลดขยะอินทรีย์

- รมรณรงค้ให้ทั้งนักท่องเทียะและชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมสิ่งแวดล้อม เช่น วันปลอดพลาสติก วันรักษั้คลอง หรือการเก็บขยะร่วมกัน

ตัวชี้วัด:

- ระดับขยะที่เกิดขึ้นต่อหัวนักท่องเทียะ (กก./คน/วัน)
 - อัตราการใช้พลาสติกครั้งเดียวทิ้งลดลง (%)
 - จำนวนกิจกรรมชดเชยคาร์บอน/กิจกรรมสิ่งแวดล้อมที่จัดขึ้นต่อปี
 - สภาพแหล่งท่องเทียะ (คุณภาพน้ำ ความสะดวก ความสะดวกสบาย จากการสำรวจรายไตรมาส)
 - คะแนนความพึงพอใจของนักท่องเทียะต่อความสะดวกและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
 - ปริมาณการปล่อยคาร์บอนที่ลดลงจากกิจกรรม (ถ้ามีการเก็บข้อมูล Carbon Footprint)
- **คงอัตลักษณ์ :** สืบสานวัฒนธรรม งานบุญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยไม่บิดเบือน

ความหมาย: การท่องเทียะตำบลโพสาวหาญต้องสะท้อนอัตลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชน ทั้งประวัติศาสตร์ ตำนาน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่บิดเบือนหรือทำให้กลายเป็นสินค้าเกินควร แต่ถ่ายทอดในรูปแบบที่เคารพต่อรากเหง้าและศักดิ์ศรีของชุมชน อัตลักษณ์นี้จะกลายเป็นจุดขายสำคัญที่ทำให้การท่องเทียะมีเอกลักษณ์เฉพาะ แตกต่างจากพื้นที่อื่น และสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน

วิธีปฏิบัติ:

- จัดตั้ง คณะทำงานด้านเนื้อหาและเรื่องเล่า ตรวจสอบความถูกต้องของประวัติศาสตร์ ตำนานเจ้าแม่โพสาวหาญ วิถีกรรมสมเด็จพะเจ้าตากสิน และเรื่องเล่าท้องถิ่น ก่อนนำเสนอแก่นักท่องเทียะ

- พัฒนา สื่อชุมชนที่มีเอกลักษณ์เดียวกัน เช่น โลโก้ สื่อบริการชุมชน (เขียว-ทอง-น้ำตาล) และสโลแกน “โพสาวหาญ...ศรัทธาและความกล้าหาญ” เพื่อใช้ในป้ายต้อนรับ โฮมสเตย์ ของฝาก และสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์
- สืบสานและถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำขนมโบราณ การจักสาน การแสดงพื้นบ้าน และการทำพิธีกรรม ผ่านกิจกรรมเชิงเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม
- เคารพสิทธิชุมชนด้านภูมิปัญญา เช่น ขออนุญาตและให้เครดิต เมื่อมีการนำสูตรอาหาร ลายจักสาน หรือเรื่องเล่าไปใช้เชิงพาณิชย์ พร้อมจัดระบบแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- จัดกิจกรรมเชื่อมโยง งานบุญและประเพณีสำคัญ เช่น งานบวสรวงเจ้าแม่โพสาวหาญ งานบุญกลางบ้าน และ การทำบุญตามฤดูกาล เข้ากับการท่องเที่ยว

ตัวชี้วัด:

- จำนวนสื่อ (ป้าย แผ่นพับ คลิปออนไลน์) ที่พัฒนาโดยมีอัตลักษณ์ชุมชนร่วมกัน
- ความถูกต้องของข้อมูลและเรื่องเล่า (ตรวจสอบโดยผู้รู้ท้องถิ่น/นักวิชาการ)
- จำนวนกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จัดให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม
- จำนวนครั้งการใช้สูตรอาหาร/หัตถกรรม/เรื่องเล่าในเชิงพาณิชย์ที่มีการแบ่งปันผลประโยชน์กับชุมชน
- ระดับการรับรู้ของนักท่องเที่ยวต่อ “ความเป็นโพสาวหาญ” (จากแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์)
- ความพึงพอใจของคนในพื้นที่ต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างเคารพและไม่บิดเบือน

- **แลกเปลี่ยนเรียนรู้ :** นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้การทำนา การทำอาหารพื้นบ้าน การบวชต้นไม้ และร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน

ความหมาย: การท่องเที่ยวตำบลโพสาวหาญไม่ได้เป็นเพียง “การมาชม” แต่เป็น “การเรียนรู้ร่วมกัน” นักท่องเที่ยวจะได้เข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการลงมือทำ ขณะเดียวกัน ชุมชนก็ได้เรียนรู้จากมุมมอง ประสบการณ์ และทักษะใหม่ ๆ ของนักท่องเที่ยว เกิดเป็นการแลกเปลี่ยนสองทางที่สร้างคุณค่าและความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน

วิธีปฏิบัติ:

- จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติ กิจกรรมเชิงปฏิบัติ (hands-on activities) เช่น การทำนา ดำนา เกี่ยวข้าว การจักสาน การทำอาหารพื้นบ้าน หรือการบวชต้นไม้ ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมจริง
- จัดปฐมนิเทศ (Orientation Session) ก่อนเริ่มกิจกรรม เพื่ออธิบายวิถีชีวิต กติกาชุมชน และมารยาทที่นักท่องเที่ยวควรรู้
- ปิดท้ายกิจกรรมแต่ละครั้งด้วย AAR (After-Action Review) หรือวงสะท้อน เพื่อให้นักท่องเที่ยวและชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- เปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยว แบ่งปันความรู้/ทักษะของตนเอง เช่น การสอนภาษา การถ่ายภาพ การตลาดออนไลน์ หรือเทคนิคการเพาะปลูกใหม่ ๆ ให้แก่ชุมชน
- บันทึกเรื่องราวของการแลกเปลี่ยนไว้ในรูปแบบ คลิปวิดีโอ สื่อออนไลน์ หรือบอร์ดนิทรรศการ เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ต่อยอด

ตัวชี้วัด:

- จำนวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติที่จัดให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมต่อปี
- อัตราการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว (เช่น ร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเทียบกับนักท่องเที่ยวทั้งหมด)

- คะแนนความพึงพอใจด้าน “ได้เรียนรู้อะไรใหม่” จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว
- จำนวนข้อเสนอแนะ/แนวคิดจากนักท่องเที่ยวที่ถูกนำไปปรับใช้จริงในชุมชน
- ระดับการรับรู้ของชุมชนว่าการท่องเที่ยวช่วย “เปิดโลกทัศน์ใหม่” ให้แก่ตนเอง (จากการสัมภาษณ์หรือเวทีประชาคม)
- **ผลตอบแทนที่เป็นธรรม :** รายได้กระจายสู่ทุกครัวเรือน มีระบบเวียนงานและกองทุนโปรงใส

ความหมาย: การท่องเที่ยวตำบลโพสพาสาวหาญต้องเป็นกลไกที่สร้างรายได้และโอกาสอย่างเท่าเทียม ไม่ใช่ให้เฉพาะบางกลุ่มได้ประโยชน์ แต่ต้องกระจายผลตอบแทนไปสู่ทุกครัวเรือน ทุกกลุ่มอาชีพ และยังจัดสรรส่วนหนึ่งเพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมสาธารณะ เช่น การบำรุงวัด โรงเรียน และการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทั้งชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างโปรงใสและตรวจสอบได้

วิธีปฏิบัติ:

- กำหนด ราคากลางและค่าตอบแทนมาตรฐาน สำหรับบริการท่องเที่ยว เช่น ค่าโฮมสเตย์ ค่าอาหาร ค่ากิจกรรม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและไม่กดราคากันเอง
- จัดระบบ เวียนงาน/โควต้า ให้ครัวเรือนที่สนใจสามารถเข้าร่วมในกิจกรรม เช่น ทำอาหาร ต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือจัดกิจกรรมสาธิต เพื่อให้เกิดความทั่วถึง
- เปิดโอกาสให้ กลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และแม่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมผ่านงานที่เหมาะสม เช่น งานหัตถกรรม งานเล่าเรื่อง หรืองานต้อนรับ

- จัดทำบัญชี กองทุนการท่องเที่ยวชุมชน ที่โปร่งใส โดยแยกรายได้เป็น 3 ส่วน:
- ส่วนแบ่งตรงแก่ผู้ให้บริการ
- ส่วนเข้ากองทุนพัฒนาการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- ส่วนใช้ในกิจกรรมสาธารณประโยชน์
- รายงานผลการจัดสรรรายได้ต่อชุมชนทุกไตรมาสผ่านเวทีประชาคมหรือรายงานสาธารณะ

ตัวชี้วัด:

- สัดส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวที่กระจายไปสู่ครัวเรือน (% ของครัวเรือนที่ได้รับรายได้)
 - จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - มูลค่าเงินเข้ากองทุนชุมชน และจำนวนโครงการสาธารณประโยชน์ที่ได้รับการสนับสนุน
 - ระดับความพึงพอใจของชาวบ้านต่อความเป็นธรรมในการกระจายรายได้
 - ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างกลุ่มผู้ให้บริการ (ลดลงเมื่อเทียบกับช่วงก่อนมีการจัดการท่องเที่ยวแบบ CBT)
 - **เคารพวัฒนธรรมและศักดิ์ศรี :** จัดทำคู่มือมารยาทนักท่องเที่ยวเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศรัทธาของพื้นที่
- ความหมาย:** การท่องเที่ยวตำบลโปสทหายไม่ใช่ว่าเพียงการเข้ามาเสพประสบการณ์ทางศิลปวัฒนธรรม แต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน นักท่องเที่ยวต้องเคารพกติกาและความเชื่อของชุมชน ขณะเดียวกัน ชุมชนเองก็ต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความสุภาพ อ่อนน้อม และไม่เลือกปฏิบัติ หลักการนี้เป็นหัวใจที่ทำให้การท่องเที่ยวเชื่อมโยง “ศรัทธา – วัฒนธรรม – ศักดิ์ศรี” อย่างยั่งยืน

วิธีปฏิบัติ:

- จัดทำจรรยาบรรณนักท่องเที่ยว (Tourist Code of Conduct) เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมเมื่อเข้าวัดหรือศาลเจ้าแม่โพสพหาญ การถ่ายภาพในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ การปฏิบัติต่อชาวบ้าน และการใช้คำพูดที่สุภาพ
- สื่อสารกติกาชุมชนผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ ป้ายบอกทาง คลิปออนไลน์ และปฐมนิเทศก่อนเริ่มกิจกรรม
- จัดช่องทางร้องเรียนและแก้ไขปัญหาที่เข้าถึงง่ายเพื่อสร้างความมั่นใจว่านักท่องเที่ยวและชาวบ้านจะได้รับการดูแลอย่างเป็นธรรม หากเกิดข้อขัดแย้ง
- อบรณทิมงานและมัคคเทศก์ท้องถิ่นให้มีทักษะด้านการสื่อสาร การบริการโดยไม่เลือกปฏิบัติ และการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของนักท่องเที่ยว (เช่น ความปลอดภัยของสตรีและเด็ก)
- ใช้หลักการ Hospitality with Dignity โดยยึดนักท่องเที่ยวเป็น “แขกผู้มาเยือน” ที่สมควรได้รับเกียรติและความอบอุ่นเหมือนสมาชิกในครอบครัว

ตัวชี้วัด:

- จำนวนเอกสารหรือสื่อที่เกี่ยวข้องกับจรรยาบรรณนักท่องเที่ยวที่ถูกเผยแพร่
- อัตราการเกิดเหตุร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดวัฒนธรรม/มารยาท (ต้องลดลงอย่างต่อเนื่อง)
- ระยะเวลาเฉลี่ยในการแก้ไขปัญหาข้อร้องเรียน
- คะแนนความรู้สึกของนักท่องเที่ยวต่อ “การได้รับความเคารพและให้เกียรติ” จากชุมชน (ประเมินหลังจบทริป)

- ระดับความเชื่อมั่นของคนในพื้นที่ว่าการท่องเที่ยวไม่ทำลาย ศักดิ์ศรีและคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเอง

ดังนั้น โครงสร้างการบริหารการท่องเที่ยวตำบลโปสางหาญ ไม่ได้เป็นเพียงระบบการจัดการเชิงเทคนิคหรือกลไกการบริหารงานท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยอาศัยหลักการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism : CBT) เป็นแกนกลาง ทั้งในด้านการเป็นเจ้าของร่วมกัน การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม การรักษาและถ่ายทอดอัตลักษณ์ ตลอดจนการพัฒนาอย่างสมดุลกับสิ่งแวดล้อม

โครงสร้างนี้จึงเปรียบเสมือน “เวที” ที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนได้แสดงบทบาท ตั้งแต่ผู้นำชุมชน เยาวชน ผู้สูงอายุ ไปจนถึงกลุ่มอาชีพและภาคีเครือข่ายภายนอก ทำให้การท่องเที่ยวไม่ใช่กิจกรรมที่ถูกกำหนดจากภายนอก แต่เป็น พลังจากภายในชุมชน ที่ขับเคลื่อนด้วยศรัทธา ภูมิปัญญา และความร่วมมืออย่างแท้จริง

3.2 โปรแกรม/กิจกรรมท่องเที่ยว

โปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน ตำบลโพสาวหาญ

โปรแกรมที่ 1:

“รำลึกตำนานวีรสตรี-ตามรอยพระเจ้าตาก”
(เส้นทางศรัทธา-ประวัติศาสตร์)

เช้า

- เดินทางถึงตำบลโพสาวหาญ / พิธีต้อนรับแบบพื้นบ้าน (ผูกข้อมือ-ขันน้ำอบ)
- เยี่ยมชม วัดโพสาวหาญ : สักการะพระประธานในอุโบสถ และเรียนรู้เรื่องราวการตั้งถิ่นฐานของชุมชน
- เข้าสักการะ ศาลเจ้าแม่โพสาวหาญ : รับฟังเรื่องเล่า “สองวีรสตรีผู้กล้าหาญ” และตำนานท้องถิ่น

กลางวัน

- รับประทานอาหารพื้นถิ่น เช่น ข้าวอินทรี แงเสียง น้ำพริกผักปลอดสารพิษ ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาบ้านหลวงโลคาร์บอน

บ่าย

- เดินทางสู่ วัดพรานนก : ชมหลวงพ่อดัง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และเรียนรู้บทบาทของวัดกับพระเจ้าตากสินมหาราช
- สักการะ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช : ฟังบรรยายเรื่องการตีฝ่าวงล้อมพม่า และทำกิจกรรม “บันทึกความรู้สึก-ฝากข้อความถึงแผ่นดิน”
- เวทีสะท้อนความรู้สึก (Reflection) ก่อนเดินทางกลับ

ไฮไลท์: ศรัทธา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สอดแทรกความรู้ประวัติศาสตร์ชาติ

โปรแกรมที่ 2:

เกษตรอินทรีย์-วิถีโลคาร์บอน”

(เส้นทางเรียนรู้เกษตรผสมผสานและสิ่งแวดล้อม)

เช้า

- เดินทางถึง ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาบ้านหลวงโลคาร์บอน : ทำความเข้าใจแนวคิด “เกษตรผสมผสาน-โลคาร์บอน”
- ลงมือ ดำนา/เกี่ยวข้าว (ตามฤดูกาล)
- ร่วมกิจกรรม ปลูกบัวสาย และชมทัศนียภาพทุ่งนา

กลางวัน

- รับประทานอาหารพื้นบ้าน เมนูเกษตรอินทรีย์ (ผักพื้นบ้าน ปลาอินทรี ไข่ไก่ปลอดสาร และเมนูจากดอกบัว) ณ ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาบ้านหลวงโลคาร์บอน
- เวิร์กช็อปสั้น “การทำปุ๋ยอินทรีย์จากเศษพืชผักและมูลสัตว์”

บ่าย

- เรียนรู้การ เลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (Black Soldier Fly : BSF) ทดลองให้อาหารสัตว์ด้วยโปรตีนทางเลือก
- กิจกรรม เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ให้อาหารสัตว์
- สรุปความรู้ในหัวข้อ “วิถีเกษตรกับการลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์”
- เลือกซื้อผลิตภัณฑ์อินทรีย์ เช่น ข้าวอินทรีย์ ดอกบัวแปรรูป ปุ๋ยอินทรีย์ และโปรตีน BSF

ไฮไลท์: เกษตรอินทรีย์ นวัตกรรมสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิด BCG และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.3 สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)

- ด้านศาสนาและวัฒนธรรม: วัดโพสาวหาญ (ตำนานวีรสตรี), วัดพรานนก (หลวงพ่อด่าง), ศาลเจ้าแม่โพสาวหาญ, พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
- ด้านวิถีชีวิตและเกษตรกรรม: ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาบ้านหลวง โลคาร์บอน (ตำนานอินทรี, เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา, ปลุกบัวสาย, เลี้ยงหนอน BSF)
- ด้านประวัติศาสตร์: สถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การตีฝ่าวงล้อมพม่าของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

สิ่งดึงดูดเหล่านี้สะท้อน “เอกลักษณ์โพสาวหาญ” ที่ผสมผสานความศรัทธาประวัติศาสตร์ชาติ และการเกษตรเชิงนิเวศ

2. การคมนาคมขนส่งและการเข้าถึง (Accessibility)

- เส้นทางหลักจากอำเภออุทัยและจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเชื่อมต่อสะดวกสำหรับรถยนต์ส่วนตัว
- ถนนเข้าวัดและศูนย์เรียนรู้เป็นถนนคอนกรีตและลูกรังบางส่วน อาจมีข้อจำกัดในฤดูฝน
- ระบบขนส่งสาธารณะ (รถโดยสารประจำทาง/สองแถว) ยังไม่ครอบคลุมทุกจุดท่องเที่ยว

เดินทางจากอยุธยาและกรุงเทพฯ ได้ง่าย แต่ควรพัฒนาระบบขนส่งท้องถิ่นและป้ายบอกทางเชื่อมโยง

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

- ห้องน้ำสาธารณะ: มีในวัดและศูนย์เรียนรู้ แต่ควรเพิ่มในพื้นที่กิจกรรมเกษตร
- ป้ายบอกทางและข้อมูล: มีป้ายชื่อวัดและอนุสรณ์สถาน แต่ยังขาดป้ายภาษาอังกฤษ

- **ร้านอาหารและของฝาก:** มีอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวอินทรีไข่ไก่ปลอดสาร น้ำพริกเห็ด ขนมหอย แต่ควรยกระดับมาตรฐานร้านอาหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่
- **พื้นที่พักผ่อน:** มีศาลาพักผ่อนและพื้นที่ได้ร่มไม้ แต่ยังขาดจุดนั่งพักที่ออกแบบเพื่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

สิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอรดับพื้นฐาน แต่ควรเสริมด้านความทันสมัย และมาตรฐานสุขอนามัย

4. ที่พัก (Accommodation)

- มีโฮมสเตย์ชุมชนในพื้นที่ รองรับนักท่องเที่ยวที่สนใจพักค้างคืนและสัมผัสวิถีชีวิต
- นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังนิยมเดินทางแบบไป-กลับจากตัวเมืองอยุธยา

จุดแข็งคือประสบการณ์โฮมสเตย์ที่อบอุ่นและมีอัตลักษณ์ แต่ควรพัฒนา มาตรฐานโฮมสเตย์ CBT (ความสะอาด-ปลอดภัย-เป็นมิตรสิ่งแวดล้อม)

5. กิจกรรม (Activities)

- เรียนรู้ประวัติศาสตร์-สักการะศาลเจ้าแม่โพสพหาญและพระบรมราชานุสาวรีย์
- ทำกิจกรรมดำนา ปลูกบัวสาย เก็บไข่ไก่ ให้อาหารปลา
- ทดลองเลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (BSF) และเรียนรู้การจัดการขยะอินทรีย์
- เข้าร่วมงานบุญท้องถิ่น เช่น กวนข้าวทิพย์ เผาข้าวหลาม ทำบุญกลางบ้าน

กิจกรรมของโพสพหาญโดดเด่นในเรื่อง “การเชื่อมโยงตำนานประวัติศาสตร์ กับวิถีเกษตรโลคาร์บอนต่ำ”

6. การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Services)

- มีวิทยากรชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

- มีระบบกองทุนชุมชนเพื่อใช้พัฒนาสถานที่และสาธารณประโยชน์
- ความปลอดภัย มีการคัดแยกขยะและรณรงค์ลดพลาสติก และมี รพ.สต. และ อสม. ดูแลสุขภาพ แต่ยังคงจัดจุดปฐมพยาบาลในพื้นที่กิจกรรม อีกทั้ง ผู้นำชุมชนและเครือข่ายอาสาสมัครช่วยดูแลนักท่องเที่ยว

บริการเสริมมีในระดับชุมชน แต่ควรเสริมระบบความปลอดภัยเชิงรุก เช่น ป้ายเตือน-คู่มือความปลอดภัย-แผนเผชิญเหตุ

สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยของตำบลโพสาวหาญอยู่ในระดับ “เพียงพอและมีศักยภาพในการพัฒนา” จุดแข็งคือความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและเกษตรอินทรีย์ ขณะที่ข้อจำกัดคือระบบขนส่งสาธารณะ สิ่งอำนวยความสะดวกมาตรฐาน และการจัดการความปลอดภัยเฉพาะด้านท่องเที่ยว

การพัฒนาศักยภาพคน และชุมชน ตำบลโพสาวหาญ

4.1 การบริการ (Service Development)

การบริการคือหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ตำบลโพสาวหาญ เนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่ได้เดินทางมาเพียงเพื่อชมสถานที่ แต่เพื่อสัมผัส เรื่องราว วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่คนในพื้นที่ถ่ายทอดออกมา ดังนั้น การสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจควรพัฒนาในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. การพัฒนาทักษะการบริการพื้นฐาน

- **การต้อนรับ (Hospitality):** ใช้เอกลักษณ์ท้องถิ่น เช่น การรดน้ำอบ การผูกข้อมือสายสิญจน์ หรือการร้องเพลงพื้นบ้านในการต้อนรับเพื่อสร้างความทรงจำที่ไม่เหมือนใคร
- **การสื่อสาร:** ชาวบ้านควรได้รับการฝึกภาษาไทยที่สุภาพและเพิ่มเติมภาษาอังกฤษหรือจีนขั้นพื้นฐาน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเน้นคำทักทายง่าย ๆ เช่น “ยินดีต้อนรับสู่โพสาวหาญ”
- **การอธิบายแหล่งท่องเที่ยว:** ฝึกการเล่าเรื่องเกี่ยวกับตำนานวีรสตรีโพสาวหาญ ประวัติพระเจ้าตากสินมหาราช รวมถึงวิถีเกษตร เช่น การปลูกบัวสายและการเลี้ยงหนอนแมลง BSF ให้เข้าใจง่ายและน่าสนใจ
- **การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า:** เช่น การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่มีข้อสงสัย ให้ข้อมูลท้องถิ่นเพิ่มเติม หรือการจัดการหากนักท่องเที่ยวต้องการการดูแลพิเศษ

2. การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (Local Guide)

- ถ่ายทอดประวัติศาสตร์สำคัญ เช่น บทบาทของพระเจ้าตากสินที่พักทัพในพื้นที่ และตำนานเจ้าแม่โพสพหาญ
- ถ่ายทอดภูมิปัญญา เช่น การทำบุญกลางบ้าน–หลังบ้าน การกวนข้าวทิพย์ หรือการเลี้ยงหนอน BSF เพื่อกำจัดขยะอินทรีย์นต้นทาง
- ใช้สื่อประกอบ เช่น แผนที่เก่า ภาพถ่าย และสื่อดิจิทัล (QR Code เสียงเล่าเรื่อง)
- เพิ่มความรู้ด้านความปลอดภัย เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้นสำหรับกิจกรรมดำนา–ปลูกบัว

3. ยกระดับมาตรฐานโฮมสเตย์และอาหารพื้นบ้าน

- โฮมสเตย์: ต้องสะอาด ปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำสะอาด เตียงนอนสบาย พร้อมมาตรการด้านความปลอดภัย (ถึงดับเพลิง, ชุดปฐมพยาบาล)
- อาหารพื้นบ้าน: ใช้วัตถุดิบอินทรีย์ เช่น ข้าวปลอดสาร ไข่ไก่จากชุมชน ปลาเลี้ยงอินทรีย์ และบัวสาย มาปรุงเป็นเมนู เช่น “แกงเลียงผักอินทรีย์”, “น้ำพริกเห็ดฟาง”, “ยำบัวสาย”
- สุขอนามัย: ผู้ปรุงอาหารควรผ่านการอบรมด้านสุขาภิบาลอาหาร เพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว
- การนำเสนอ: ใช้ภาษาพื้นบ้าน เช่น ปิ่นโต เครื่องจักสาน หรือถาดไม้ไผ่ เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น

4. การสร้างจิตสำนึกด้านการบริการด้วยใจ จิตบริการ (service mind)

- แนวคิด “แขกผู้มาเยือน”: มองนักท่องเที่ยวเหมือนญาติหรือเพื่อน ไม่ใช่เพียงลูกค้า
- การเอาใจใส่รายบุคคล: เช่น จัดเก้าอี้ให้ผู้สูงอายุ หรือมีพื้นที่เล่นปลอดภัยสำหรับเด็ก

- **บริการเชิงอารมณ์:** ถ่ายทอดความภาคภูมิใจในตำนานท้องถิ่นผ่านการเล่าเรื่องเพื่อสร้างความเชื่อมโยงทางอารมณ์
- **การสืบทอดสู่เยาวชน:** ฝึกเด็กและเยาวชนเป็นผู้ช่วยไกด์ หรือทำกิจกรรมต้อนรับ เช่น ขับร้องเพลงพื้นบ้าน

4.2 การสร้างเครือข่าย (Networking)

การสร้างเครือข่ายเป็นหัวใจของการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลโพสาวหาญ เพราะช่วยให้เกิดความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน ดังนี้

- **เครือข่ายภายในชุมชน:** รวมกลุ่มวัด โรงเรียน ศาลเจ้าแม่โพสาวหาญ กลุ่มเกษตรกรบ้านหลวงโคกหนองนา และกลุ่มสตรี/เยาวชน ให้ทำงานร่วมกัน
- **เครือข่ายระหว่างชุมชน:** เชื่อมโยงเส้นทางกับชุมชนใกล้เคียง เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (วัด-ศาลเจ้า) และเส้นทางเกษตร-อนุรักษ์ (ทำนาอินทรีย์ ดูนก)
- **เครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก:** ร่วมมือกับ อบต., ททท., มหาวิทยาลัย และองค์กรเอกชน เพื่อขอการสนับสนุนด้านวิชาการ การตลาด และงบประมาณ
- **เครือข่ายด้านการตลาดออนไลน์:** ใช้เพจ Facebook, Line Official, TikTok ในการเล่าเรื่องชุมชนและเผยแพร่กิจกรรม
- **เครือข่ายด้านความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม:** ประสานงานกับ อสม. หน่วยกู้ชีพ และกลุ่มอนุรักษ์ท้องถิ่น เพื่อสร้างระบบดูแลนักท่องเที่ยวที่ปลอดภัย

การพัฒนาศักยภาพคนและชุมชนในตำบลโพสาวหาญ ควรเน้นทั้ง การบริการที่อบอุ่นและมีคุณภาพ ควบคู่กับ การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง เพื่อเสริมให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ใช่เพียงกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ แต่เป็นกระบวนการสร้างคุณค่า ความภาคภูมิใจ และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืน

การตลาดและประชาสัมพันธ์

5.1 กลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยว ตำบลโพสวายหาญ

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศรัทธา

- **ลักษณะ:** นักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อและการปฏิบัติศาสนกิจ
- **ความสนใจ:** การกราบสักการะพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่น หลวงพ่อแดง วัดพรานนก, พระประธานวัดโพสวายหาญ, รวมถึงการบวงสรวงศาลเจ้าแม่โพสวายหาญ และ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
- **กลุ่มหลัก:** ผู้สูงอายุและครอบครัวที่นิยมทำบุญ ไหว้พระ 9 วัด หรือ ทัวร์เชิงศรัทธา
- **จุดขาย:** การเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ชาติไทยกับตำนานท้องถิ่น “วีรสตรีสองนางผู้กล้าหาญ” ที่หาไม่ได้จากที่อื่น

2. กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงเกษตร-อนุรักษ์

- **ลักษณะ:** นักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีเกษตรอินทรีย์และการท่องเที่ยวแบบเรียนรู้
- **ความสนใจ:**
 - เรียนรู้การเลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (BSF)
 - กิจกรรมเชิงนิเวศ เช่น ดำนา ปลุกบัวสาย ให้อาหารปลา เลี้ยงไก่
 - การดูนกในพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น นกปากห่าง นกกระยาง นกเป็ดน้ำ

- **กลุ่มหลัก:** นักเรียน นักศึกษา กลุ่มวิจัย และผู้สนใจเศรษฐกิจพอเพียง/การท่องเที่ยวโลคาร์บอน
 - **จุดขาย:** เป็น Living Lab ด้านการจัดการเกษตร-สิ่งแวดล้อมที่ผสมผสานภูมิปัญญาและนวัตกรรม (BSF, เกษตรอินทรีย์, การลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์)
- 3. กลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ (Young Gen / Gen Z)**
- **ลักษณะ:** คนรุ่นใหม่ที่ชอบการท่องเที่ยวสั้น ๆ วันเดียว (One Day Trip)
 - **ความสนใจ:**
 - จุดถ่ายภาพเชิงไลฟ์สไตล์ เช่น สะพานไม้ไผ่กลางทุ่งนา บึงบัวสาย และอาหารพื้นบ้านเสิร์ฟในภาชนะพื้นถิ่น
 - กิจกรรม Workshop ที่แชร์ต่อในโซเชียลได้ เช่น “การทำข้าวอินทรีย์กระดืบเล็ก”, “การทำปุ๋ยอินทรีย์ DIY”
 - **กลุ่มหลัก:** วัยทำงานตอนต้น นักศึกษา และนักเดินทางอิสระ
 - **จุดขาย:** ความเป็น “Hidden Gem” ของอยุธยา ที่ให้บรรยากาศใกล้กรุงเทพฯ แต่ไม่ซ้ำกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ทั่วไป
- 4. กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงครอบครัวและสุขภาพ**
- **ลักษณะ:** ครอบครัวและกลุ่มที่เน้นกิจกรรมสร้างประสบการณ์และสุขภาพ
 - **ความสนใจ:**
 - การเรียนรู้วิถีชีวิต เช่น ทำอาหารพื้นบ้าน เล่นการละเล่นพื้นถิ่น
 - เมนูสุขภาพจากเกษตรอินทรีย์ เช่น ข้าวอินทรีย์ น้ำพริกผักสด ยำบัวสาย
 - การทำกิจกรรมกลางแจ้งที่เหมาะสมสำหรับเด็ก เช่น เลี้ยงไก่ เก็บบัวให้อาหารปลา

- **กลุ่มหลัก:** ครอบครัวเมืองใหญ่ และกลุ่มสุขภาพ (Wellness Tourism)
- **จุดขาย:** การผสมผสาน อาหารปลอดภัย-กิจกรรมสร้างสุขภาพ-การเรียนรู้ครอบครัว

ตำบลโพสพสามารถแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ที่หลากหลาย ทั้งสายศรัทธา-วัฒนธรรม, เกษตร-สิ่งแวดล้อม, นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่, และครอบครัวเชิงสุขภาพ ซึ่งแต่ละกลุ่มมี Unique Selling Point ต่างกัน แต่ทั้งหมดสะท้อนอัตลักษณ์ร่วมคือ “ชุมชนแห่งประวัติศาสตร์และเกษตรอินทรีย์โลคาร์บอนต่ำ”

5.2 การวิเคราะห์ SWOT analysis

5.3 กลยุทธ์การตลาดและสื่อดิจิทัล ตำบลโพสาวหาญ

1. การสื่อสารออนไลน์ (Digital Marketing)

สื่อดิจิทัลเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างการรับรู้และขยายฐานนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มที่สนใจ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศรัทธา และวัฒนธรรม ของโพสาวหาญ ซึ่งผูกพันกับ ตำนานเจ้าแม่โพสาวหาญและวีรกรรมพระเจ้าตากสินมหาราช ช่องทางหลักที่ควรพัฒนา

- Facebook Page: เป็นศูนย์กลางนำเสนอข้อมูลกิจกรรม เช่น งานบุญ กวนข้าวทิพย์ งานสงกรานต์ การแห่บวงสรวงเจ้าแม่โพสาวหาญ และเส้นทาง “รำลึกพระเจ้าตากสินมหาราช” พร้อมการเล่าเรื่อง (Storytelling) ผ่านภาพเก่า-ใหม่
- TikTok & Instagram: ใช้คลิปสั้นเล่าเรื่องสนุก เช่น “1 นาทีในโพสาวหาญ” พาเที่ยววัดพรานนก กราบเจ้าแม่โพสาวหาญ ทดลองทำนาอินทรี หรือ ถ่ายรูปกับบัวสายกลางบึง
- Line Official Account: ใช้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวโดยตรง เช่น ส่งแผนการเดินทาง ตารางกิจกรรม การจองโฮมสเตย์ หรือโปรโมชั่นพิเศษ

รูปแบบคอนเทนต์ที่ควรทำ

- How-to Content: เช่น “วิธีไหว้เจ้าแม่โพสาวหาญให้ได้พร” หรือ “3 กิจกรรมโลคาร์บอนที่ห้ามพลาดในโพสาวหาญ”
- รีวิวจากนักท่องเที่ยว: ถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากผู้มาเยือน เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ
- คอนเทนต์อัตลักษณ์: เช่น เรื่องเล่า 2 วีรสตรีผู้กล้า ตำนานพระเจ้าตากสิน หรือวิถีเกษตรท้องถิ่น (ปลูกบัวสาย-เลี้ยงไก่-เลี้ยงปลา-เลี้ยงหนอนโปรตีน)

2. การตลาดเชิงเครือข่าย (Networking Marketing)

การตลาดของตำบลโพสาวหาญควรสร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มพลังและโอกาสในการพัฒนา

- เครือข่ายการศึกษา: ร่วมกับโรงเรียนในพื้นที่และมหาวิทยาลัย เช่น จัดโครงการ “เยาวชนเรียนรู้ตำนานโพสาวหาญ” และค่ายประวัติศาสตร์พระเจ้าตากสิน
- เครือข่ายท่องเที่ยวท้องถิ่น: ประสานงานกับบริษัททัวร์และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ให้บรรจุโพสาวหาญในเส้นทาง “อยุธยาเชิงศรัทธา” เช่น ไหว้พระ 9 วัด + เรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์
- เครือข่ายระหว่างชุมชน: ทำ Cluster Tourism ร่วมกับชุมชนใกล้เคียง เช่น ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาบ้านหลวงโลคาร์บอน, วัดใหญ่ชัยมงคล, ตลาดน้ำอโยธยา

3. การตลาดเชิงกิจกรรม (Event Marketing)

การจัดกิจกรรมเป็นจุดขายที่ทำให้โพสาวหาญแตกต่างและมีเรื่องเล่าที่ทรงคุณค่า

- งานประจำปี:
 - งานบวงสรวงเจ้าแม่โพสาวหาญ: พิธีกรรมสืบสานตำนาน 2 วีรสตรี จัดควบคู่กับการแสดงศิลปวัฒนธรรมและตลาดชุมชน
 - เทศกาลกวนข้าวทิพย์: งานบุญใหญ่ที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมได้ เช่น กวนข้าว ทำบุญ และร่วมชบวนแห่
- กิจกรรม Workshop เชิงเรียนรู้:
 - เรียนรู้การปลูกบัวสาย เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ และทดลองเลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (BSF)
 - กิจกรรมทำอาหารพื้นบ้าน เช่น น้ำพริกเห็ดฟาง ไก่บ้านต้มสมุนไพร ข้าวอินทรีย์จากทุ่งโพสาวหาญ
 - การเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์เชิงนิเวศ ผ่านเส้นทาง “รำลึกวีรกรรมพระเจ้าตากสินและสองวีรสตรี”

กลยุทธ์การตลาดและสื่อดิจิทัลของตำบลโพสาวหาญ ต้องผสมผสาน การเล่าเรื่องเชิงประวัติศาสตร์และศรัทธา กับ การท่องเที่ยววิถีเกษตร-โลคาร์บอน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร และใช้สื่อดิจิทัลเป็นตัวขยายพลังการสื่อสารไปยัง กลุ่มเป้าหมายทั้งเชิงศรัทธา นักเรียน-นักศึกษา และนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่

5.4 การสร้างแบรนด์และอัตลักษณ์ของตำบลโพสาวหาญ

1. แบรินด์ชุมชน (Community Brand)

แบรนด์ของตำบลโพสาวหาญควรสะท้อน ความกล้าหาญ ศรัทธา และ วิถีชุมชน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่หาไม่ได้จากที่อื่น โดยใช้ชื่อหลักว่า

☞ “โพสาวหาญ...ตำนานวีรสตรี ศรัทธา และวิถีเกษตรโลคาร์บอน” ☞

ชื่อนี้สามารถสื่อสารถึง:

- สถานที่: โพสาวหาญในฐานะพื้นที่ประวัติศาสตร์
- อัตลักษณ์: วีรสตรีและศรัทธาชุมชน
- คุณค่า: วิถีเกษตรยั่งยืนและการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

2. อัตลักษณ์ (Identity)

2.1 สัญลักษณ์/โลโก้

2.2 ลีประจำชุมชน

- **แดง-ทอง:** สะท้อนถึงความกล้าหาญและศรัทธา (เชื่อมโยงกับเจ้าแม่โพสพหาญและตากสินมหาราช)
- **เขียว:** แทนธรรมชาติและการเกษตรยั่งยืน
- **ฟ้า:** แทนความสงบและความจริงใจของชุมชน

2.3 สโลแกน (Tagline)

- “โพสพหาญ...ดินแดนวีรสตรี กล้าหาญ ศรัทธา และยั่งยืน”
- “ย้อนรอยประวัติศาสตร์ สัมผัสวิถีเกษตรอินทรีย์”
- “หนึ่งวัน อิ่มบุญ อิ่มใจ อิ่มท้อง ที่โพสพหาญ”

3. จุดขาย (USP: Unique Selling Point)

1. ด้านศรัทธา-ประวัติศาสตร์

- ศาลเจ้าแม่โพสพหาญ อนุสรณ์แห่งความกล้าหาญของสตรีไทย
- พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
- วัดโพสพหาญ และวัดพรานนกที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อยุธยา

2. ด้านวิถีเกษตร-สิ่งแวดล้อม

- การทำนาอินทรีย์และกิจกรรมโลคาร์บอน เช่น ปลูกบัวสาย เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่
- การเลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (BSF) เป็นนวัตกรรมจัดการขยะและสร้างโปรตีนทางเลือก
- ผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัย เช่น ข้าวอินทรีย์ ดอกบัว ไข่ไก่พื้นบ้าน

3. ด้านการท่องเที่ยวและประสบการณ์

- One Day Trip: ไหว้พระ-เรียนรู้ตำนาน-ทดลองทำเกษตรโลคาร์บอน
- โฮมสเตย์เชิงชุมชน อิ่มท้องด้วยอาหารท้องถิ่น เช่น น้ำพริกเห็ดฟาง ปลาเผาเกลือ
- กิจกรรม Workshop: ทำบุญ กวนข้าวทิพย์ ทดลองเลี้ยง BSF

แนวทางปฏิบัติสำหรับตำบลโพสาวหาญ

1. จัดทำ คู่มือแบรนด์ชุมชน (Community Brand Guideline) เพื่อกำหนดการใช้โลโก้ สี และสโลแกนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
2. ออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายต้อนรับ, เสื้อยืด, หมวก, ของฝาก, สื่อออนไลน์ โดยใช้สัญลักษณ์และสีประจำชุมชน
3. ใช้ Storytelling ในการเล่าเรื่อง เช่น ตำนาน 2 วีรสตรีผู้กล้า และเหตุการณ์พระเจ้าตากสินผ่านวงล้อมพม่า
4. พัฒนาแบรนด์ร่วมกับสินค้า/บริการ เช่น “โฮมสเตย์โพสาวหาญ” หรือ “โปรตีน BSF” เพื่อสร้างความเชื่อมโยง
5. ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่อง โดยย้ำ ภาพจำหลัก: วีรสตรี – ศรัทธา – เกษตรยั่งยืน

6

แบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ: ชาย หญิง อื่น ๆ

2. อายุ: ต่ำกว่า 20 ปี 21-30 ปี 31-40 ปี

41-50 ปี มากกว่า 50 ปี

3. อาชีพ: นักเรียน/นักศึกษา ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัท
ประกอบอาชีพอิสระ อื่น ๆ

[illegible]

1. ท่านเคยเดินทางมาท่องเที่ยวตำบลโพสพหาญมากี่ครั้ง
 ครั้งแรก 2-3 ครั้ง มากกว่า 3 ครั้ง

2. รูปแบบการเดินทาง:

เดินทางด้วยตนเอง

มากับครอบครัว

มากับเพื่อน

มากับทัวร์หรือคณะ

3. แหล่งที่ท่านได้รับข้อมูลการท่องเที่ยว (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ):

สื่อออนไลน์ (Facebook, TikTok, Line)

เพื่อน/คนรู้จักแนะนำ

โรงเรียน/มหาวิทยาลัย

หน่วยงานท่องเที่ยว/บริษัททัวร์

อื่น ๆ _____

4. ระยะเวลาในการท่องเที่ยว:

ครั้งวัน

1 วัน

ค้างคืน

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (ตามหลัก 6A)

(โปรดให้คะแนนความพึงพอใจ 5 ระดับ: 5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, 1 = น้อยที่สุด)

ความพึงพอใจ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)					
1.1 ความน่าสนใจของ วัดโพสวงหาญ วัดพรานนก และ ศาลเจ้าแม่โพสวงหาญ ในฐานะสถานที่ศรัทธาและ ประวัติศาสตร์					
1.2 ความสวยงามของบรรยากาศ พุงนาและพื้นที่ เกษตรกรรม					
1.3 เส้นห้ของวิถีชีวิตชุมชน เช่น การทำนา ปลุกบัวสาว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่					
1.4 ความโดดเด่นของงานประเพณี เช่น งานบุญกลางบ้าน ประเพณีกวนข้าวทิพย์					

ความพึงพอใจ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1.5 ความเป็นเอกลักษณ์ของ สินค้าพื้นบ้านและงานจักสาน/ ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์					
2. การคมนาคมขนส่งและการเข้าถึง (Accessibility)					
2.1 ความสะดวกในการเดินทางจากตัวอำเภออุทัยและ พระนครศรีอยุธยาเข้าสู่ตำบลโพสาวหาญ					
2.2 ความสะดวกของเส้นทางเชื่อมระหว่าง วัด โบราณ สถาน และศูนย์เรียนรู้เกษตร ภายในชุมชน					
2.3 ความชัดเจนของ ป้ายบอกทางและข้อมูลสถานที่สำคัญ					
2.4 ความเพียงพอของข้อมูลการเดินทางจาก สื่อออนไลน์/ เว็บไซต์ของชุมชน					
2.5 ความเหมาะสมของ ระบบขนส่งสาธารณะและบริการ รถท้องถิ่น					
3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)					
3.1 ความสะอาดและความเพียงพอของห้องน้ำใน วัดและ ศูนย์เรียนรู้					
3.2 จุดพักผ่อน/ศาลาพักผ่อนที่มีให้บริการนักท่องเที่ยวในแหล่ง ท่องเที่ยว					
3.3 ร้านอาหารพื้นบ้าน เช่น อาหารจากเห็ดฟาง ข้าวอินทรีย์ และของว่างท้องถิ่น					
3.4 ความพร้อมของ ป้ายอธิบายเชิงความรู้ เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์และกิจกรรมเกษตร					

ความพึงพอใจ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
3.5 ความสะดวกในการซื้อสินค้าและของที่ระลึก เช่น OTOP หรือผลิตภัณฑ์จากวิสาหกิจชุมชน					
4. ที่พัก (Accommodation)					
4.1 ความสะอาดสบายและความสะอาดของโฮมสเตย์ในตำบล					
4.2 การต้อนรับและบริการจากเจ้าของที่พักที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชน					
4.3 ความคุ้มค่าของราคาที่พักเมื่อเทียบกับคุณภาพและประสบการณ์					
4.4 ความปลอดภัยและมาตรฐานของที่พัก (สุขอนามัย/ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน)					
4.5 ความเป็นเอกลักษณ์ของโฮมสเตย์ เช่น การตกแต่งและกิจกรรมที่สะท้อนวิถีเกษตรท้องถิ่น					
5. กิจกรรม (Activities)					
5.1 ความน่าสนใจของกิจกรรม เช่น ดำนา ปลูกบัวสาว เพาะเห็ดฟาง เลี้ยงหนอนแมลงโปรตีน (BSF)					
5.2 ความสนุกสนานและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท้องถิ่น เช่น ทำอาหารพื้นบ้าน ดูนกในทุ่งนา					
5.3 ความคุ้มค่าของกิจกรรมเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย					
5.4 ความหลากหลายของกิจกรรม ทั้งด้านศรัทธา-เกษตร-วัฒนธรรม					

ความพึงพอใจ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
5.5 ความเหมาะสมของกิจกรรมกับทุกกลุ่มวัย (เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ)					
6. การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service)					
6.1 การให้ข้อมูลและคำแนะนำของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรชุมชน					
6.2 ความปลอดภัยในการเข้าร่วมกิจกรรม (เช่น กิจกรรมเกษตร ดำนา ปั่นจักรยาน)					
6.3 ความพร้อมในการช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน (ปฐมพยาบาล, ประสาน รพ.สต.)					
6.4 ความเป็นมิตรและอัธยาศัยของคนในชุมชน					
6.5 การจัดการสิ่งแวดล้อมและความสะอาดโดยรวมของพื้นที่ท่องเที่ยว					

ความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว. (2562). *มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (Thai Homestay Standard)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2562). *แผนปฏิบัติการประเทศไทยว่าด้วยการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561–2573*. กรุงเทพฯ.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). (2565). *การตลาดดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยว โดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: ททท.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). (2565). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาประสบการณ์ท่องเที่ยวฐานชุมชน*. กรุงเทพฯ: ททท.
- กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2528). *ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร เล่ม 4 (อยุธยา อ่างทอง สระบุรี)*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- REST—Responsible Ecological Social Tour (ประเทศไทย). (2546). *คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism Handbook)*. กรุงเทพฯ: REST.
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2566). *รายงานการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน). (2564). *BCG Economy Model: แนวทางขับเคลื่อนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I). (2564). *คู่มือมาตรฐานการบริการและโฮมสเตย์ในชุมชน*. กรุงเทพฯ: CBT-I.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2563). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการสร้างเครือข่าย*. กรุงเทพฯ: DASTA.

- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2565). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: DASTA.
- องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)–TGO. (2566). *แนวทางการคำนวณและจัดทำคาร์บอนฟุตพริ้นท์ของกิจกรรม/องค์กร/ผลิตภัณฑ์*. กรุงเทพฯ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช้าง. (2568, กรกฎาคม 14). ประวัติความเป็นมา. <http://www.banchang-uthai.go.th/history.php>
- องค์การบริหารส่วนตำบลโพสวาย. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลโพสวาย อำเภอบัวชุม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. พระนครศรีอยุธยา: อบต.โพสวาย.
- Black, R., & Weiler, B. (2005). *Interpretation and visitor management: International best practice*. Gold Coast: CRC for Sustainable Tourism.
- Buhalis, D., & Foerste, M. (2015). SoCoMo marketing for travel and tourism: Empowering co-creation of value. *Journal of Destination Marketing & Management*, 4(3), 151–161. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2015.04.001>
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman.
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). *Community-based tourism: A success?* ICRT Occasional Paper, 11.
- Kotler, P., Bowen, J. T., & Makens, J. C. (2017). *Marketing for hospitality and tourism* (7th ed.). Pearson.
- Morgan, N., Pritchard, A., & Pride, R. (2012). *Destination brands: Managing place reputation* (3rd ed.). London: Routledge.

- OECD. (2020). *Tourism trends and policies: Community-based and rural tourism for inclusive growth*. Paris: OECD Publishing.
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). *The experience economy: Work is theatre & every business a stage*. Boston: Harvard Business School Press.
- UNEP, & UNWTO. (2005). *Making tourism more sustainable: A guide for policy makers*. Paris/Madrid.
- UNWTO. (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. Madrid: World Tourism Organization.
- UNWTO. (2018). *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030*. Madrid: World Tourism Organization.
- UNWTO. (2019). *Overtourism? Understanding and managing urban tourism growth beyond perceptions*. Madrid: World Tourism Organization.
- Zeithaml, V. A., Bitner, M. J., & Gremler, D. D. (2018). *Services marketing: Integrating customer focus across the firm* (7th ed.). New York: McGraw-Hill.

แหล่งสัมภาษณ์ (Interviews)

- จำเนียร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโพสาวหาญ. (2568, กรกฎาคม 16). สัมภาษณ์.
- พนม ชาวชุมชนบ้านหลวง ตำบลโพสาวหาญ อดีตศึกษาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2568, กรกฎาคม 16). สัมภาษณ์.
- พระครูนิวริฐสารธรรม, เจ้าอาวาสวัดบ้านช้าง ตำบลลำตาเสา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2568, กรกฎาคม 24). สัมภาษณ์.

พระครูปริยัติญาณโทยคุณ (ประเมิน), เจ้าอาวาสวัดเทพกุญชร ตำบลบ้านช้าง อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2568, กรกฎาคม 24). สัมภาษณ์.

สม สุขนิมิต, โยมอุปฐากวัดบ้านช้าง ตำบลลำตาเสา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2568, กรกฎาคม 24). สัมภาษณ์.

สาธิต ปานดวงแก้ว, บ้านสวนสาธิต ชุมชนบ้านขุย ตำบลหนองไม้ซุง อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2568, กรกฎาคม 16). สัมภาษณ์.

สาลี สวัสดิ์ศรี, ชาวชุมชนบ้านช้าง ตำบลบ้านช้าง อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2568, กรกฎาคม 24). สัมภาษณ์.

อติราห์ มงคลวนิชกุล, ครูผู้ช่วยโรงเรียนวัดแก้วตา ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2568, กรกฎาคม 24). สัมภาษณ์.

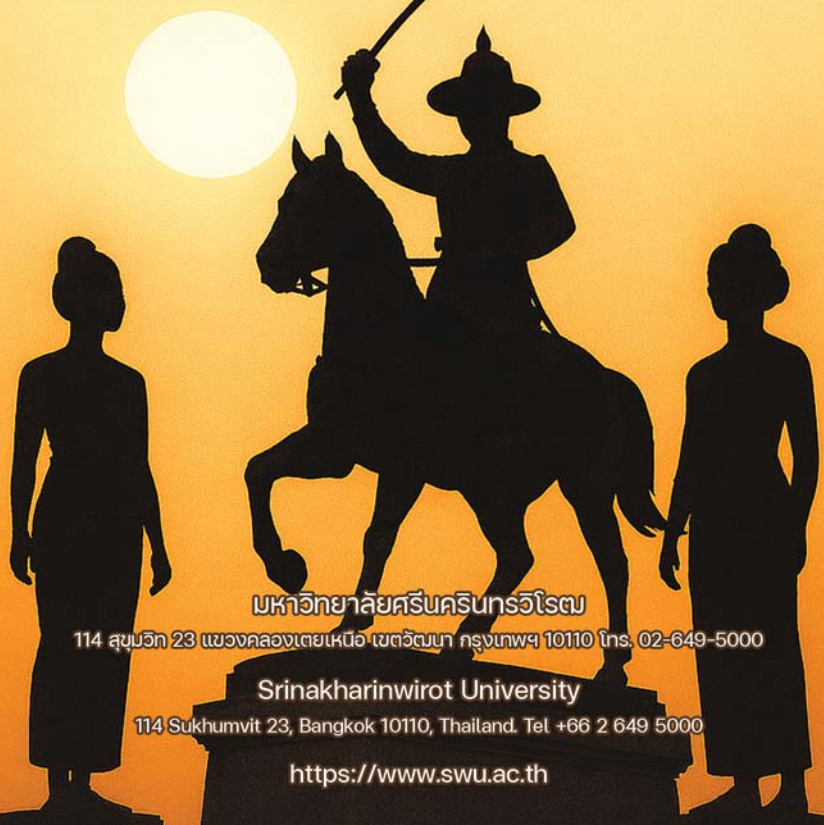

ภาคผนวก

- แผนที่เส้นทาง

การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
ผ่านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)
เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบองค์รวมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่
การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)
เพื่อการพัฒนาในเชิงพื้นที่ตำบลโพสาวหาญ
อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทร. 02-649-5000

Srinakharinwirot University

114 Sukhumvit 23, Bangkok 10110, Thailand. Tel +66 2 649 5000

<https://www.swu.ac.th>